

SURİYE BARIŞI ÜZERİNDEN
TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON
POLİTİKALARINI YENİDEN
DÜŞÜNMEK

Arş. Gör. Erman ALPAGUT

ISBN: 978-625-5923-40-0

Ankara -2025

SURİYE BARIŞI ÜZERİNDEN TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON POLİTİKALARINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

YAZAR

Arş. Gör. Erman ALPAGUT

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Balıkesir, Türkiye
ealpagut@bandirma.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3069-8318

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15309747>

Copyright © 2025 by UBAK publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by

any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. UBAK International Academy of Sciences Association

Publishing House®

(The Licence Number of Publicator: 2018/42945)

E mail: ubakyayinevi@gmail.com

www.ubakyayinevi.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

UBAK Publishing House – 2025©

ISBN: 978-625-5923-40-0

April / 2025

Ankara / Turkey

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye kitlesel olarak göç eden Suriyelilerin entegrasyon sürecini; süreç içerisindeki kukusalsal düzenlemeler ve güncel politikalarla birlikte kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Zira aradan geçen yıllar, bu göçün geçici değil kalıcı bir nitelik taşıdığını açıkça ortaya koymuş; bu durum hem göçmenler hem de ev sahibi toplum açısından çok yönlü sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümleri beraberinde getirmiştir.

Göç, yalnızca bir yer değiştirme değil, aynı zamanda kültürlerin, değerlerin ve kimliklerin yeniden şekillendiği dinamik bir süreçtir. Bu bağlamda entegrasyon, göçmenlerin yalnızca fiziki olarak değil; eğitim, sağlık, iş gücü piyasası ve toplumsal hayata katılım gibi alanlarda da ev sahibi toplumun bir parçası olabilmelerini sağlayan çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Ancak bu sürecin başarılı ve sürdürülebilir olabilmesi için yalnızca göçmenlerin değil, aynı zamanda kamu kurumlarının, sivil toplumun ve toplumun tüm üyelerinin sürece aktif olarak katılması ve sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

Bu kitapta, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları; eğitim, sağlık, iş yaşamına katılım, vatandaşlığa erişim, aile birleşimi, daimi ikamet, siyasi katılım ve ayrımcılık karşıtlığı gibi temel alanlar üzerinden değerlendirilmiş; bu alanlarda yaşanan gelişmeler, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri detaylı biçimde analiz edilmiştir. Ayrıca, Göçmen Entegrasyon

Politikası Endeksi (MIPEX) aracılığıyla Türkiye'nin entegrasyon politikaları, diğer ülkelerin uygulamalarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınmış; bu çerçevede iyi uygulama örneklerine de yer verilmiştir.

Çalışmanın temel hedefi, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerin kalıcılığına uygun uzun vadeli, hak temelli ve kültüre duyarlı bir entegrasyon politikasına sahip olması gerektiğine dikkat çekmektir. Zira göçmenlerin toplumun bir parçası olabilmesi, yalnızca barınma veya istihdamla değil, haklara eşit erişimleri ve karşılıklı kabul ile mümkün olacaktır.

Kitabın, bu alanda çalışan akademisyenlere, politika yapıcılara ve göç olgusuna ilgi duyan tüm okuyuculara katkı sağlamasını temenni eder; toplumsal barış ve kapsayıcılık adına güzel bir gelecek inşa edilmesine vesile olmasını dilerim.

30/04/2025

Arş. Gör. Erman ALPAGUT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	6
GİRİŞ	7
1. ENTEGRASYON VE ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	11
2. TÜRKİYE'DE ENTEGRASYONUN HUKUKİ OLUŞUMU	15
3. TÜRKİYE'NİN ENTEGRASYON POLİTİKALARI .	18
3.1. Eğitim.....	21
3.2. İş Yaşamına Katılım	28
3.3. Sağlık	36
3.4. Siyasi Katılım ve Vatandaşlığa Erişim.....	40
3.5. Aile Birleşimi ve Kalıcı İkamet.....	45
3.6. Karşılıklı Algılar ve Ayrımcılık Karşıtlığı.....	48
SONUÇ	55
ETİK BEYAN	59
KAYNAKÇA	60

SURİYE BARIŞI ÜZERİNDEN TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON POLİTİKALARINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Arş. Gör. Erman ALPAGUT

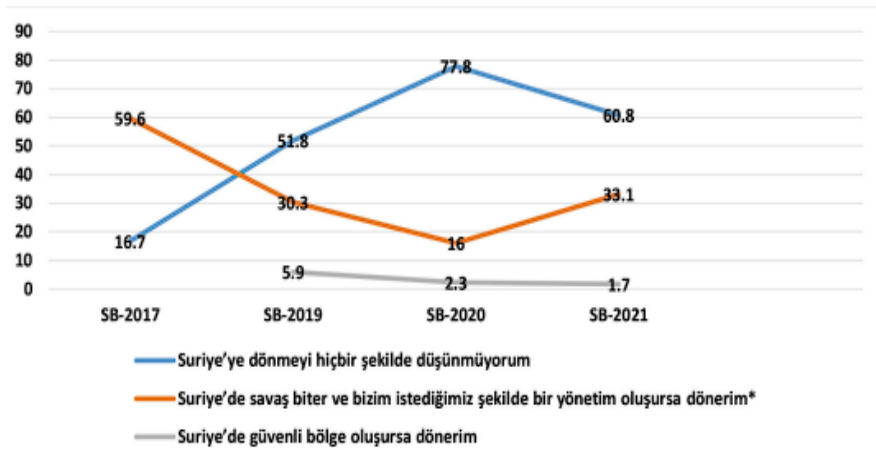
GİRİŞ

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve sonrasında Mısır, Yemen ve Libya'yı da etkisine alarak "Arap Baharı" olarak adlandırılan hükümet karşıtı isyanlar, 2011 yılında Suriye'ye sıçramıştır. Halk, otoriter rejime karşı özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi taleplerini dile getirmek için sokaklara dökülmüş, ancak Esad rejiminin bu taleplere verdiği şiddetli karşılıklar, bölgesel ve uluslararası faktörlerin karmaşık etkileşimi gibi sebepler olayların büyük bir hal almasında önemli rol oynamıştır (Çağlar ve Aksu, 2019; Telli, 2020). Bunların yanı sıra ülke içerisindeki mezhepsel ve etnik ayrımcılıklar siyasi kutuplaşmayı artırırken (Tayyab, Afridi ve Hamid, 2020, s. 303-304) yönetsel aksaklıklar, bölgesel güçlerin nüfuz mücadelesi, çeşitli devletlerin müdahale ve çıkar çatışmaları gibi etkenler Suriye krizini çok boyutlu karmaşık bir iç savaşa dönüştürmüştür (Samer, 2020). Tüm bunların sonucunda Suriye'deki iç savaş, Arap Baharı'nın gerçekleştiği diğer ülkelerden daha şiddetli boyutlara ulaşarak milyonlarca Suriyelinin ülkelerini terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlanmış, bu noktada Suriyeli göçmenlerin en fazla sığındığı ülke Türkiye olmuştur.

Türkiye, başlangıçta Suriye'den gelen göç dalgasının kısa süreli olacağını öngörmüş ve süreci "açık kapı politikası" çerçevesinde

yönetmeyi tercih etmiştir. Göç hareketinin sınırlı kalacağını düşünen Türkiye, 100.000 kişiyi kritik eşik olarak belirlemiş ve gelen Suriyelileri “misafir” olarak kabul etmiştir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 12). Yıllar geçtikçe Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin sayıları milyonları bulmuş, zaman içerisinde Suriyelilerin ülkelerine dönüp dönmeyecekleri merak konusu olarak bu kapsamda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Erdoğan (2022, s. 23) tarafından çeşitli yıllarda Suriyeliler ile yapılan çalışmalara göre Suriyeli göçmenlerin geri dönmeye ilişkin düşüncelerine ilişkin veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Suriyelilerin Geri Dönmeye İlişkin Düşünceleri

Kaynak: Erdoğan, 2022, s. 23

Tablo 1 incelendiğinde Suriyelilerin geri dönmeye ilişkin düşüncelerinin 2017 yılından 2020 yılına gelindiğinde ülkelerine dönmek yerine kalıcı olacak şekilde evrildiği görülmektedir. Bu oran 2021 yılında %17 kadar düşse de Suriyelilerin %60,8 kadar çoğunluğu Türkiye’de kalıcı olduklarını beyan etmiş; dönmeyi düşünenler ise ülkelerindeki savaşın bitmesini beklediklerini ve savaştan sonra

istedikleri yeni bir yönetimin gelmesi durumunda geri döneceklerini ifade etmişlerdir. Ancak gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere gönüllü dönüşler oldukça nadir görülen bir durumdur (Petrin, 2022 akt.; Buz ve Korç, 2021, s. 198).

2011’de Suriye’de başlayan iç savaş, 2024 yılının son aylarına doğru son bulmuştur. 27 Kasım 2024 tarihinde Heyet Tahrir Şam (HTŞ) liderliğindeki silahlı gruplar, Şam yönetiminin kontrolündeki Halep’e yönelik kapsamlı bir hareket başlattıklarını duyurmuş ve 7 Aralık itibariyle Şam’ın güneybatısındaki rejim güçlerine karşı ilerleyerek başkent’in güney banliyölerine ulaşmışlardır. Ardından 8 Aralık sabahı ile de başkent’in tamamında kontrolü ele geçirmişlerdir. Bu gelişmelerin ardından Suriye Devleti Cumhurbaşkanı Beşar Esad, ülkeyi terk ederek Rusya’ya sığınmış ve 50 yıllık Esad hakimiyeti son bulmuştur (Oksijen, 2024). Savaşın bitmesiyle birlikte yeni kurulan Suriye yönetimi ülkedeki savaşın bittiğini ve herkesin güvenli bir şekilde Suriye’ye dönebileceğini açıklamıştır. Bu açıklamalar medyada ve kamuoyunda Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği düşüncesini akıllara getirirse de T.C. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya 31 Aralık 2024 tarihinde yapmış olduğu açıklamada, Esad yönetiminin devrilmesinin ardından geçen 21 günde yalnızca 35 bin 114 Suriyelinin ülkesine döndüğünü açıklamıştır (Euronews, 2024). Öte yandan Almanya, İsviçre, İngiltere, Norveç, İtalya, Avusturya, Danimarka, İsveç, Belçika, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleri, Suriye’deki savaşın bitmesi ve Esad rejiminin düşmesinin ardından Suriyelilerin iltica başvurularının değerlendirilmesine geçici olarak ara vermiş; yeni bir duyuruya kadar başvuruların bekletileceğini

açıklamışlardır (NTV, 2024). Bu süreçte Türkiye'nin tutumu merak konusu olmuş ve T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 13 Aralık 2024 tarihinde Sakarya 8. Olağan İl Kongresi'nde Suriyeli göçmenlere ithafen *“Birikimleriyle işiyle kabiliyetleriyle emeğiyle üretimiyle ülkemize katkı vererek burada kalmak isteyenlerin de başımızın üstünde yeri vardır.”* ifadelerini kullanarak (AK Parti, 2024) Türkiye'de kalmak isteyen Suriyeli göçmenleri kabul etmeye devam edeceklerini belirtmiştir. Sonuç itibariyle Suriyeli göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleşme şanslarının sekteye uğraması, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu ve Suriye'ye dönüş istatistikleri de göz önüne alındığında birçok Suriyeli göçmenin Türkiye'de yaşamına devam edeceği düşüncesi kuvvet kazanmıştır.

31.12.2024 tarihi itibari ile Türkiye'deki güncel göçmen sayılarına bakıldığında 2.901.478 geçici koruma altında Suriyeli ve farklı ülkelerden toplam 190.887 düzensiz göçmen bulunduğu görülmektedir (GİB, 2024). Yapılan çalışmalar ve mevcut dönüş istatistikleri göstermektedir ki Türkiye'deki yaklaşık 3 milyon göçmenin büyük çoğunluğu Türkiye'de kalıcı olacaktır. Bu bağlamda devletler, mülteciler için kalıcı ve uzun vadeli üç çözüm öngörmüşlerdir. Bunlar: yerel entegrasyon, yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüştür (Buz ve Korç, 2021, s.197). Bu bağlamda mevcut göçmen profili ve göçmenlerin kalıcılıkları göz önünde bulundurularak Türkiye'nin entegrasyon politikalarına yoğunlaşması, mevcut entegrasyon politikalarının yeniden gözden geçirilmesi ve bunları yaparken de uzun vadeli düşünerek kültüre duyarlı bir şekilde politikalarını yeniden revize etmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de uygulanan entegrasyon politikalarının “göçmenlerin kalıcı olacağı” düşüncesi doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi gerektiğini yurt dışındaki iyi uygulama örnekleri bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi’nin (MIPEX) temel aldığı iş yaşamına katılım, eğitim ve sağlık alanlarına erişim, kalıcı ikamet durumu, Türkiye’nin ayrımcılığa karşı mücadelesi, aile birleşimi, siyasi katılım ve vatandaşlığa erişim alanlarına yönelik mevcut politikalar ve Suriyelilere sağlanan hizmetler değerlendirilecek ve bunlara ilişkin MIPEX ölçeğinde ilgili alanda en yüksek puanı alan ülkenin uygulamaları doğrultusunda önerilerde bulunulacaktır.

1. ENTEGRASYON VE ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Devletler, göçlerin neden olduğu kültürel çeşitlilik ve beraberinde getirdiği toplumsal zorluklarla başa çıkabilmek adına tarih boyunca farklı politikalar geliştirmişlerdir. Zira göç, yalnızca bireylerin yer değiştirmesi değil, aynı zamanda kültürlerin, değerlerin ve yaşam biçimlerinin bir araya gelmesini ifade etmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017, s. 1287).

Tarihsel bağlamda birlikte yaşamayı kolaylaştırmak amacıyla ilk olarak baskın kültürün dayatıldığı, asimilasyon politikalarının benimsendiği görülmüştür. Bu politikalar, göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini terk ederek ev sahibi toplumun kültürel normlarına uyum sağlamalarını hedeflemiştir. Örneğin, Amerika’da uygulanan “Eritme Potası Modeli” ve Fransa’da uygulanan “Cumhuriyetçi model”, bireylerin “milli kimlik” altında birleşmesini ve kültürel farklılıkların

özel alanda kalmasını teşvik eden bir yaklaşım olarak dikkat çekmiştir (Schneider ve Crul, 2010). Farklı milletlerden insanların bir araya geldiği toplumlarda, zamanla asimilasyon politikalarının yetersiz kaldığı görülmüş ve insan hakları odaklı yaklaşımlar önem kazanmıştır. Zira asimilasyonun, baskıcı bir güç olarak kullanılması ve bir kültürün değerini yok etme riskini taşıması, bu politikaların eleştirilmesine neden olmuştur. (Somersan, 2004, s. 77-91). Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, daha eşitlikçi bir entegrasyon modeline olan ihtiyaç daha da belirginleşmiştir. 1960'ların sonlarından itibaren, Kanada ve Avustralya gibi göçmen nüfusunun yoğun olduğu ülkelerde toplumun çokkültürlü yapısını destekleyen, farklılıkları zenginlik olarak kabul eden ve bireylerin kendi kültürlerini koruyarak toplumsal hayata katılmalarına olanak tanıyan çokkültürcü politikalar hayata geçirilmiştir (Doytcheva, 2009, s. 36-43; Say, 2017; Pardo, 2018, s. 19-23). Ancak bu politikalar, zaman zaman toplumsal bağların zayıflamasına ve paralel toplumların oluşmasına neden olabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir (Doytcheva, 2009, s. 36-43; Lajunen, 2011).

Günümüzde ise, asimilasyon ve çokkültürcülük yaklaşımlarının yerini entegrasyon politikaları almaktadır. Entegrasyonun geniş bir alana hitap ediyor oluşu, göç literatüründe bu kavram üzerinde ortak bir uzlaşıda buluşulamamasına neden olmaktadır. Zira Türkiye, resmi kurumlarda entegrasyon kavramı yerine “uyum” kavramını tercih etmektedir (Buz ve Korç, 2021, s. 199-200). Göç terimleri sözlüğüne (Perruchoud ve Redpath, 2013, s. 17) göre entegrasyon kavramı, göçmenlerin bütüncül uyumunu vurgulamakta ve “göçmenlerin hem

biyem hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç” Şeklinde tanımlanmaktadır. Berry (1997, s. 9) ise entegrasyonda göçmenin kültürel kimliğinin korunduğunu ve aynı zamanda ev sahibi topluma aktif katılımına olanak sağlandığına deđinmiŐ ve entegrasyondan *“Hem orijinal kültürünü sürdürme hem de diğer gruplarla günlük etkileŐimlerde bulunma konusunda bir ilgi olduğunda, entegrasyon bir seçenektir; burada, bir miktar kültürel bütünlük korunurken, aynı zamanda daha geniş sosyal ağın ayrılmaz bir parçası olarak katılıma çalıŐılır”* Şeklinde bahsetmiŐtir. Bu yaklaşım, göçmenlerin kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerini kolaylaŐtırırken aynı zamanda toplumsal birlikteliğe dayalı bir uyumun oluŐmasını desteklemektedir. Zira entegrasyon süreci, sadece göçmenleri değil, toplumu da etkilemektedir. Bu anlamda entegrasyon, iki taraflı bir süreçtir. Öyle ki, göçmenlerin ihtiyaçları, toplumsal yaşama katılımı ve kabul, göçmenler kadar yerel toplumu da ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Zira bu süreçte sosyal politikaların güncellenmesi, etnik ve kültürel çeŐitliliđin kabul ve kurumların dönüŐtürülmesini gerektirmektedir (Penninx ve Garcs-Mascareñas, 2016, s. 11).

Ager ve Strang (2008, s. 170) entegrasyonu, “belirleyiciler (alıŐma, barınma, eğitim, sağlık), sosyal ilişkiler (sosyal bağlar, sosyal köprüler), kolaylaŐtırıcılar (dil ve kültür bilgisi, güvenlik ve istikrar) ve dayanaklar (haklar ve vatandaşlık)” olmak üzere dört temel alanda değerlendirirken; Esser (2004, s. 46) ise entegrasyonu dört aşamalı bir süreç olarak ele almıştır:

- **“Kültürleşme:** Bilgi, beceri ve kültürel “modellerin”, özellikle dilsel sosyalleşmenin benimsenmesi.
- **Yerleşim:** Hakların edinilmesi ve ilgili sosyal sistemlerin (örneğin eğitim ve iş piyasası gibi) alanlarında konumların üstlenilmesi.
- **Etkileşim:** Sosyal ilişkilerin kurulması ve (merkezi) ağlara dahil edilmesi.
- **Özdeşleşme:** İlgili sosyal sisteme belirli "bağlılıkların" benimsenmesi.”

Bu aşamalardan her biri, göçmenlerin topluma daha kolay entegre olmasını ve ev sahibi toplumun da aynı şekilde göçmenleri bir o kadar benimsemesini kolaylaştıracak unsurlardır. Zira kültürleşme ev sahibi toplumun değerlerini ve normlarını öğrenmeyi içerirken; yerleşme, göçmenlerin işgücü piyasası ve sosyal sistemlerde bir yer edinmelerini ifade etmektedir. Etkileşim aşamasında göçmenler, sosyal bağlar kurarak toplumun günlük yaşamına katılım gösterirken son aşama olan özdeşleşmede ise kendilerini o toplumun bir parçası olarak görmeye başlayacaklardır (Alpagut, 2024, s. 40).

Kuhlman (1991, s. 7) entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için göçmenlerin sisteme ve sosyal yaşama katılımlarının gerekliliklerini vurgulamıştır. Kuhlman (1991, s. 7)’a göre göçmenlerin ekonomik katılımı, asgari yaşam standartlarının karşılanması, sosyokültürel değişimlere uyum sağlanması ve ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki ilişkilerde ayrımcılık ve çatışmanın minimize edilmesi gibi etkenler, başarılı bir entegrasyonun vazgeçilmez bileşenleridir.

Zira entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ancak göçmenlerin sosyal yaşama ve iş yaşamı, eğitim, sağlık gibi sistemlere erişebilir olmalarıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda göçmenlerin temel hizmetlere erişim sağlaması, sosyal kabul görmeleri ve haklarını kullanmaları başarılı bir entegrasyon için gereklidir. Ancak her şeyden önce, bu sürecin iki taraflı bir etkileşim gerektirdiği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, entegrasyon bireylerin sadece ev sahibi toplumda fiziksel bir yer edinmesini değil, aynı zamanda o toplumla sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyde bağ kurmasını ifade etmektedir. Öyle ki, göçmenlerin topluma katkıda bulunabileceği ve toplumun da göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap verebileceği bir yapı oluşturmak, entegrasyon sürecinin temel hedefini oluşturmaktadır. Zira bu süreç hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun aktif katılımını gerektiren ve bu yönüyle sosyal adaleti ve eşitliği destekleyen bir süreci temsil etmektedir.

2. TÜRKİYE'DE ENTEGRASYONUN HUKUKİ OLUŞUMU

Başarılı bir entegrasyon, başarılı bir mevzuat ve eşitlikçi politikalarla sağlanmaktadır. Öyle ki, entegrasyon sosyal yaşam ve kamusal sistemler gibi günlük yaşamın her anına ve her alanına eşitlik ve sosyal adalet perspektifinden yansıtacağı için, entegrasyonun başarılı bir şekilde uygulanması ancak göçmenlerin kalıcılığı ve yerel toplumun ihtiyaçları çerçevesinde şekillenecek yasal düzenlemeler ve etkili politikalar kapsamında mümkün olacaktır. Bu doğrultuda Türkiye, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından tarihindeki en büyük göç dalgalarından birine tanıklık etmiş ve bu

süreçte hem hukuksal hem de sosyal açıdan önemli düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır.

Özellikle Suriye göçünden önce Türkiye’de göçmenlere yönelik sürdürülebilir, kapsamlı ve sistematik bir hizmet açısından söz edilememektedir. Bu bağlamda sığınmacı ve mültecilerin eğitim ve sağlık gibi gereksinimleri kamu kuruluşları tarafından sağlanırken danışmanlık ve destek gibi hizmetler sivil toplum örgütlerince geliştirilen projeler kapsamında karşılanmakta ve merkezi bir yönetimden söz edilememektedir (Buz, 2008, s.123). Buz (2008, s. 123-124) bu durumun nedeninin, sığınmacılar tarafından Türkiye'nin coğrafi çekincesi nedeniyle bir geçiş ülkesi olarak görülmesi ve bu nedenle uzun vadeli bir planlama yapılmaması olduğunu öne sürmüştür.

2011 yılında Suriye’deki savaşın başlaması, Türkiye’yi büyük bir kitlesel göçle karşı karşıya getirmiştir. Öyle ki, Türkiye bu süreçte “açık kapı politikası” izlemiş ve Türkiye’ye gelen göçmenler ilk başta kamplarda barındırılmış, ancak zamanla kampları terk ederek Türkiye'nin birçok yerine yayılmışlardır (Akgül ve ark., 2015). Başlangıçta, gelenlere “misafir” gözüyle bakılsa da ilerleyen zamanlarda gelenlerin sayısının artması Türkiye’yi ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık gibi alanlarda olumsuz etkileyerek bu alanlardaki politikalara yönelik ihtiyaçları ortaya koymuş; Türkiye’nin göç mevzuatını yeniden gözden geçirmesini hızlandırmıştır (Karakaya, 2020, s. 96; Öztürk, 2020, s.77). Öyle ki Türkiye, Suriyeli göçünün başlangıcında, gelen göçmenlere 1994 Yönetmeliği’nin 8. ve 9. maddelerine göre sığınma politikası uygulamış, güncel anlamdaki ilk

yasal düzenleme ise 2012 tarih ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” olmuştur (Öztürk, 2020, s. 78).

Bu süreçte en fazla tartışılan konuların başında Suriyelilerin hukuki statüsü gelmiştir. Zira Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenler, Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesine coğrafi çekince koymasından dolayı “mülteci” statüsünde kabul edilmemişlerdir. Bunun yerine Suriyeli göçmenlere “geçici” oldukları da düşünülerek “acil durum politikası” olarak “geçici koruma” statüsü verilmiştir (Özdemir, 2017, s. 123). Suriye’deki savaşın beklenilenin aksine giderek büyümesi, savaştan kaçan Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artış, göçmenlerin ihtiyaçlarının giderek artması ve geçici bir çözüm niteliği taşıyan ancak resmiyette yer almayan şekilde Suriyeli göçmenlere “geçici koruma” statüsü verilmesi gibi sebepler, Türkiye’nin göç sürecini daha sistematik yönetmesine ihtiyaç doğurarak göç yönetiminde artan ihtiyaçlara yanıt vermek, uluslararası standartlara uyum sağlamak ve uzun vadeli merkezi bir göç mevzuatı oluşturmak adına 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe sokulmuştur.

2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu yürürlüğe sokan Türkiye, aynı tarihte göç yönetimini merkezi bir yapıda yönetmek adına YUKK kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü (GİGM) kurmuş ve bu kurum, 11 Nisan 2014 tarihinde faaliyete geçmiştir. 22 Ekim 2014 tarihinde ise YUKK

çerçevesinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” yürürlüğe girerek Türkiye’deki Suriyelilerin statüsü resmiyet kazanmıştır. Yönetmeliğin 26. Maddesinde (GKY, 2014) geçici korunanlara sağlanacak hizmetler “sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ile tercümanlık ve benzeri hizmetler” şeklinde ifade edilmiştir. Öte yandan ilgili yönetmelikte “Geri gönderme yasağı” başlığı çerçevesinde geçici koruma altındaki kişilerin ülkelerine zorla geri gönderilmeyecekleri garanti altına alınmıştır.

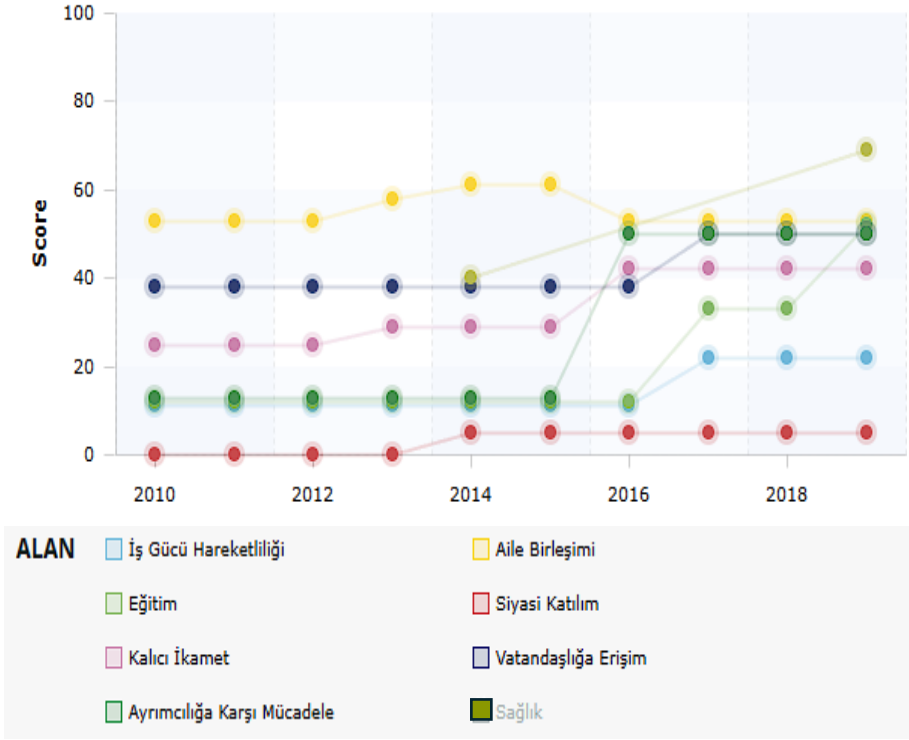
Sonuç itibariyle Suriyeli göçü öncesinde Türkiye’nin göçmenlere yönelik kapsamlı bir ağı bulunmamaktayken, bu süreçte önemli adımlar atılmış; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve bu kanun kapsamında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile göç yönetimi merkezi bir yapıya kavuşturulmuştur. Öte yandan “geçici koruma statüsü” ile Suriyelilerin hukuki durumu netleştirilmiş ve sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim gibi temel hizmetlere erişimleri sağlanarak entegrasyon noktasında önemli adımlar atılmıştır. Türkiye, 2011 yılındaki Suriyeli göçünden bu yana hukuki düzenlemelerde önemli adımlar atmış olsa da MIPEX verilerine göre entegrasyon politikaları ve bunların uygulama boyutlarında istenen başarıyı gösterememiştir.

3. TÜRKİYE’NİN ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Türkiye'nin entegrasyon süreciyle ilgili çalışmaları devam etmekte olup, halen istenilen düzeye gelinememiştir. Öyle ki 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK, her ne kadar uyum politikalarına atıfta bulunmuş olsa da uyuma yönelik faaliyetler uzun bir süre uygulamada

karşılık bulamamıştır (Çevik ve Buz, 2022, s. 515). Öte yandan yerel yönetimlerin de göç yönetiminde aktif rol almasına karşın yasal düzenlemelerde yerel yönetimlerin görev ve hizmet tanımlarını içeren net bir düzenleme bulunmaması da entegrasyon uygulamalarını karmaşıktırmaktadır (Ateş, 2020, s. 24). Yıllar içerisinde ekonomik yükün artması, sosyal gerilimlerin yaşanması ve kültürel farklılıkların etkili bir şekilde yönetilmesi gibi konular önemli entegrasyon sorunları olarak karşımıza çıkmakta, bunların yanı sıra geçici koruma statüsünün uzun vadeli bir çözüm olmaması, göçmenlerdeki aidiyet hissini baltalamaktadır.

56 ülkede, devletlerin göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek adına neler yaptığını değerlendiren ve karşılaştıran MIPEX (Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi-The Migrant Integration Policy Index), ülkelerin entegrasyon puanlarını belirlerken ülkelerdeki iş gücü hareketliliği, eğitim, kalıcı ikamet, ayrımcılığa karşı mücadele, aile birleşimi, siyasi katılım, vatandaşlığa erişim ve sağlık alanlarındaki politika ve uygulamaları değerlendirmektedir. MIPEX verilerine bakıldığında Türkiye'nin entegrasyon notunun yıllar içerisinde (2010-2019) "hafif olumsuzdan" "yarı olumluya" çıktığı görülmüştür. Şekil 1'de ise Türkiye'nin entegrasyon puanındaki değişimin 8 farklı alanda, yıllara göre değişimi detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1: Türkiye'nin Yıllara Göre Entegrasyon Alanları Ortalamaları

Kaynak: MIPEX, 2020

Yıllara göre Türkiye'nin entegrasyon puanları incelendiğinde 2013 yılıyla birlikte kalıcı ikamet ve aile birleşimi alanlarında artış gözlemlenmiş ve bundan sonraki süreçte aile birleşimi alanı hariç diğer tüm alanlarda artış meydana gelmiştir. Zira 2013 yılında Türkiye'nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu yürürlüğe sokması ve aynı zamanda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün¹ kurulması, 2014 yılının sonlarında ise Suriyeli göçmenlere “geçici

¹ 11 Ekim 2021'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün adı değiştirilerek Göç İdaresi Başkanlığı olmuştur.

koruma” statüsünün verilerek haklarının güvence altına alınması Türkiye’nin entegrasyonu sağlama noktasında doğru adımlar attığının bir göstergesi olsa da başarılı bir entegrasyon için yeterli bir düzeye karşılık gelmemektedir.

MIPEX 2020 verilerine göre, Türkiye entegrasyon anlamında sınırlı bir kapasiteye sahip olup ortalama MIPEX puanı olarak 43 puan almıştır. MIPEX (2020)’e göre 80-100 puan olumluyu, 60-79 puan hafif olumluyu, 41-59 puan yarı olumluyu, 21-40 puan hafif olumsuz ve 1-20 puan olumsuz ifade etmektedir. Türkiye’nin entegrasyon alanlarına ilişkin aldığı puanlara bakıldığında en yüksek puanı sağlık alanında (69 puan) aldığı görülmektedir. Öte yandan aile birleşimi (53 puan), eğitim (52 puan), vatandaşlığa erişim (50 puan) ve ayrımcılık karşıtlığında (50 puan) “hafif olumlu” bir göstergeye sahip olsa da işgücüne katılım (22 puan) ve siyasal katılım (5 puan) kategorilerinde oldukça düşük puanlar alarak birçok MIPEX ülkesinin altında kaldığı göze çarpmaktadır.

3.1. Eğitim

Başarılı bir entegrasyonun sağlanmasındaki en önemli alanlardan biri eğitimidir. Zira entegrasyon iki taraflı bir süreçtir ve bu bağlamda küçük yaşlardan itibaren göçmenlerin ve yerel toplumun birlikte eğitim görmeleri birbirlerini daha iyi tanımalarına, kabullenmelerine ve karşılıklı önyargıların ortadan kalkmasına olanak sağlayacaktır (OECD Report, 2012, s. 70). Öyle ki okul ortamları, yalnızca akademik öğrenim için bir alan değil, aynı zamanda farklı kültürlerin buluştuğu bir sosyal etkileşim alanıdır. Dolayısıyla eğitim

süreci, göçmenlerin yerel toplumun dilini, kültürünü ve değerlerini öğrenmeleri kadar, yerel halkın da göçmenlere yönelik farkındalıklarının artırması bakımından önem arz etmektedir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda geri dönecekleri varsayımı üzerinden hareket edilmiş ve bu düşünce, göçmenlere yönelik politikaların kısa vadeli oluşturulmasına neden olmuştur. Öyle ki, eğitim politikalarının da bu varsayım doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Göçün ilk yıllarında Türkiye, Suriyeli göçmenlerin henüz bir kimliğe sahip olmamalarından dolayı geçici barınma merkezlerinde kurulan “Geçici” Eğitim Merkezleri” vasıtası ile eğitim sistemine dahil edilmesine izin vermiş; böylelikle Suriyeli çocuklara, kendi müfredatları çerçevesinde Arapça eğitim verilmeye başlanmıştır (Brugha ve ark., 2021, s. 16). Ancak, savaşın uzaması ve Suriyeli göçmen sayısındaki hızlı artış, bu yaklaşımın sürdürülebilir olmadığını ortaya koymuş ve daha uzun vadeli stratejiler geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur (Gencer, 2017, s. 841).

Bu kapsamda 2014 yılında yayımlanan 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi” ile Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitim hizmetleri, belirli bir çerçeveye oturtularak güvence altına alınmıştır. İlgili genelge kapsamında, Suriyeli çocuklar için hem kamp içi hem kamp dışı alanlarda Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) oluşturulmuş, bunun yanı sıra devlet okulları ve Suriyeli göçmenlerin kendi açtığı özel okullara erişim hakkı tanınmıştır. Böylelikle eğitim hizmetleri kamp dışındaki çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmiş ve farklı okul türlerinde

öğrenim görme imkanı sağlanmıştır (MEB, 2014; Gencer, 2017, s. 841).

Sonraki süreçte Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre olması amacıyla Geçici Eğitim Merkezlerinin (GEM) aşamalı olarak kapatılması kararlaştırılmış ve bu süreç 2017 yılında yayımlanan genelgeyle resmen başlatılmıştır. Arapça müfredat ve Türkçe derslerinin birlikte uygulandığı GEM'lerin “yetersizliği” nedeniyle 2018 yılında kademeli kapanış sürecine girilmiş, 2020 yılı itibariyle tamamen kaldırılarak buralarda öğrenim gören öğrenciler kamuya ait okullara aktarılarak Türkçe müfredatla öğrenim görmeye başlamışlardır (MEB, 2019a).

Türkiye'nin eğitim alanında attığı adımlar karşılık bulmaya başlamış, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında okullara kayıtlı Suriyeli çocukların sayısı 230.000'den, 2020-2021 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde yaklaşık üç kat artmış ve 768.839'a ulaşmıştır (UNICEF, 2024, s. 23). Bu sayı, olması gereken kayıt oranının %64,68'üne karşılık gelse de 2019-2023 MEB Stratejik Planı'nda bu oranın %75 olması hedeflenmiştir (MEB, 2019b).

Eğitime devam edemeyen Suriyeli çocukların devam edememe sebepleri incelendiğinde bunlardan birinin ekonomik duruma bağlı sebepler olduğu görülmektedir (UNICEF, 2024). Bu kapsamda Suriyeli çocukların eğitimden yoksun kalmaması adına UNICEF tarafından Geçici Koruma Merkezlerinde okuyan 222.944 öğrenciye kişi başı 30 TL nakit yardımı yapılmış; ASPB, UNICEF, Kızılay ve ECHO iş birliğiyle “okula devam şartıyla” yardım sistemi kurularak öğrencilerin okula devamları teşvik edilmiştir (Ekici ve ark., 2021).

Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nca yürütülen “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)”, ile Suriyeli çocukların eğitime erişimlerini kolaylaştırmak adına “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)” anlaşması kapsamında öğrencilere burs desteği sağlanmıştır (PIKTES, 2021). Bunların yanı sıra 3RP (Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı) paydaşlarının desteğiyle 2020-2021 eğitim-öğretim yılında örgün eğitime dahil olan 768.000 çocuğun 671.274’ü Şartlı Eğitim Yardımı’ndan (ŞEY) yararlanmış ve her ay yaklaşık 4.000 öğrenci ücretsiz olarak okullara taşınmıştır (3RP, 2020b; 2020c akt.; UNICEF, 2024, s. 168).

Dil problemi öğrencilerin okula devamını etkileyen başka bir etkidir. Bu bağlamda Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için çeşitli halk eğitim merkezleri, ücretsiz dil kursları sunmaktadır. Nitekim Suriyeli çocukların sosyal hayata ve okula daha rahat entegre olabilmeleri adına “Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi” ile Türkçe kursları açılmış; 2014-2018 yılları arasında programa katılan öğrencilerin ancak 1/3’ü kursu tamamlamıştır (Büyükkiz ve Çangal, 2016, s. 1426).

Eğitime erişim konusundaki bir başka olumsuz durum ise Suriyeli göçmenlerin hakları ve sorumlulukları hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmamasıdır (Ekici ve ark., 2021). Öyle ki İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch, 2015) raporunda Suriyeli göçmenlerin bilgisizliklerinden yararlanarak çeşitli devlet okullarının, bünyelerinde Suriyeli öğrenci istemediği için öğrencileri kabul

etmediği ve süreçte gerekli olmayan evrakları isteyerek süreci zorlaştırdığı ifade edilmiştir.

Tüm bunlardan hareketle; Türkiye'nin eğitim alanındaki entegrasyon politikalarının süreç içerisindeki ilerlemelerinin “geicilikten kalıcılığa” doğru evrildiği gözlemlenmektedir. Öyle ki, gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin yanı sıra Geçici Eğitim Merkezlerinin kademeli olarak kapatılması ve Suriyeli ocukların devlet okullarına yönlendirilmesi kültürel ve dilsel anlamda entegrasyonu güçlendirirken bunun yanı sıra iki farklı milletten insanın birbirini tanıma ve kabul etmesine de fırsat yaratmaktadır. Ancak eğitim görmesi gereken Suriyelilerin %64,68'i eğitim sistemi içerisinde yer alsada yaklaşık 400.000 Suriyeli ocuk (özellikle 15-18 yaş grubu) eğitim sistemi içerisinde düzenli olarak yer almamaktadır (UNICEF, 2024, s. 23-25). Türkiye, her ne kadar 2011 yılından bu yana Suriyeli çocukları eğitime daha fazla teşvik ederek bu sayıyı dramatik olarak artırsa da eğitime erişmeyen 400.000 ocuk azımsanacak bir miktar değildir. Öyle ki Suriyeli ocukların eğitime erişmemesi ve/ya devamsızlığı kayıp nesli ortaya çıkaracak, bu çocuklar ilerleyen zamanlarda eğitim görmedikleri için görenlere kıyasla hayata atılmaları, dil problemini çözmeleri ve karşılıklı uyum geliştirmeleri zorlaşacaktır.

Dil bariyerlerinin aşılması, başarılı bir entegrasyon için en önemli önceliklerden birisidir. Zira birbirini anlamayan iki milletin birbirlerine yönelik bir farkındalık geliştirmesi pek de mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin sağladığı eğitim sisteminin yanı sıra çeşitli dil kursları gibi uygulama faaliyetleri başlatması

oldukça önemlidir. Ancak kurslara katılım oranlarının düşüklüğü ve sürdürülebilirlik eksikliği gibi nedenler, bu politikaların başarıya ulaşmasını sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda dil eğitim programlarının daha teşvik edici ve erişilebilir hale getirilmesi, bunların yanı sıra bu eğitimler dışında kültürlerarası etkileşimin ve farkındalıkların artırılmasını teşvik edici içerikler de başarılı bir entegrasyon için hazırlanmalıdır.

Türkiye, Suriyeli çocukları eğitime teşvik etmek ve eğitimde devamın sağlanması adına çeşitli kuruluşlar ile iş birliği içerisinde. Ancak yapılan uygulamalar ve yardımlara bakıldığında gerçekleştirilen projelerin mali yüklenicilerinin yurt dışındaki kuruluşlar olduğu ve belirli fonlarla bu projelerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda yurt dışı kurum ve kuruluşların bir süre sonra fon aktarmaması eğitimde çeşitli sorunların yaşanmasına neden olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin bu tarz projeleri gerçekleştirirken yurt dışı fonları yanında kendisinin de eğitime teşvik ve eğitim yardımı projeleri hayata sokması, Suriyeli göçmenlerin kalıcılıkları düşünüldüğünde uzun vadeli entegrasyon için gereklidir. Öte yandan şu anki haliyle bile öğrencilere sağlanan maddi yardımların ne derece yeterli olduğu tartışma konusudur.

Devletin sağladığı hakların Suriyeli göçmenler tarafından bilinmemesi ve bazı kurum/kuruluş yetkililerinin şahsi duygu ve düşünceleri doğrultusunda göçmenleri yanlış yönlendirerek hak kaybına uğratması başarılı bir entegrasyonun sağlanması önündeki en büyük engellerden birisidir. Bu bağlamda, Suriyeli ailelerin hakları konusunda bilinçlendirilmesi, kamu çalışanlarına kültürel yetkinlik

eğitimi verilmesi, şahsi çıkarları doğrultusunda görevini kötüye kullananlara ciddi yaptırımların getirilmesi ve bunlara yönelik izleme mekanizmalarının gerçekleştirilmesi en başından bozuk gelişen bu sistemin düzelmesi adına önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin eğitim entegrasyonu için önemli politikalar gerçekleştirilmiş olsa da bu süreçte daha kapsamlı, sürdürülebilir ve kapsayıcı politikaların da uygulanması gerekmektedir. Öyle ki MIPEX verilerine göre eğitim alanında en yüksek puana sahip ülke olan İsveç’in eğitim alanındaki entegrasyon politikaları incelendiğinde Türkiye’ye göre daha sistematik bir yapıdan söz etmek mümkündür. Zira İsveç, mülteci çocukların eğitimi noktasında hazırlık sınıflarıyla normal müfredat için dil öğretimi ve İsveççenin yanı sıra mültecilerin kendi dilleri ile eğitim alabilmelerine imkan sunmaktadır. Öte yandan akademik eğitimin yanı sıra rehberlik hizmetleri, psikososyal destek ve kültürel farkındalık programları ile entegrasyonu desteklemekte; İsveç Kamu İstihdam Servisi ile çalışarak mülteci gençlerin meslek edinmesini desteklemek amacıyla iş gücü piyasasına yönelik eğitim programları geliştirmektedir (Erşekerci, 2020, s. 79-81).

Sonuç itibariyle Türkiye’nin attığı adımlar, özellikle Suriyeli çocukların devlet okullarına yönlendirilmesi açısından önemli olsa da dil bariyerinin aşılması, maddi desteklerin sürdürülebilirliği ve Suriyeli ailelerin hakları konusunda bilinçlendirilmesi gibi alanlarda halen eksiklikler bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin, İsveç örneğinden hareketle, Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegrasyonunu güçlendirebilmesi için uzun vadeli ve yapısal

reformlara odaklanması gerekmektedir. Özellikle hazırlık sınıfları, kültürel farkındalık eğitimleri, psikososyal destek mekanizmaları ve meslek edindirme programlarının geliştirilmesi, başarılı bir entegrasyon için kritik adımlar olacaktır. Öte yandan bu sürecin yalnızca dış fonlara bağımlı olmadan, devlet destekli politikalarla da sürdürülebilir hale getirilmesi sürecin sürdürülebilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir.

3.2. İş Yaşamına Katılım

Göçmenlerin iş yaşamına katılması, entegrasyon sürecinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Öyle ki, göçmenlerin çalışma yaşamına girmeleri ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına, toplumda sosyal statü elde edebilmelerine ve yerel toplum üyeleri ile etkileşimlerini artırarak önyargıların azalmasına katkı sağlayacaktır.

Göçmenlerin Türkiye'deki çalışma yaşamına ilişkin yasal mevzuat, ilk olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde düzenlenmiş olsa da Suriyeli göçmenlerin çalışmasına ilişkin "detayları" içeren ilk düzenleme ise 2014 yılında yürürlüğe giren "Geçici Koruma Yönetmeliği" olmuştur. Yönetmeliğin "İş piyasasına erişim hizmetleri" başlığı altında Suriyelilerin çalışma izni (GKY, 2014, m.29/2) "*Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlar, Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilir*" şeklinde ifade edilmiş ve çalışma yaşamına katılımının önü açılmıştır.

Sonraki süreçte Suriyelilerin “kalıcı olacakları” düşüncesiyle daha kapsamlı bir mevzuata ihtiyaç duyulmuş (Güney ve Cengiz, 2023, s. 244) ve 2016 yılında 6735 sayılı “Uluslararası İşgücü Kanunu” ile Türkiye’deki göçmenlerin çalışma izinleri daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Öyle ki, kanun kapsamında göçmenlerin çalışma izinleri “sürelî, süresiz, istisnai ve bağımsız” olmak üzere dörde ayrılmıştır (6735 Sayılı Kanun, m. 10-11).

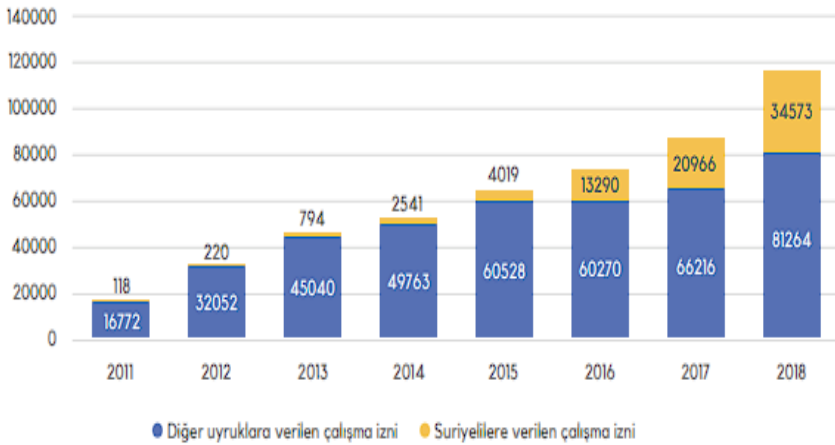
Buna göre, sürelî çalışmaya ilişkin esaslar “Çalışma izni türleri” başlığı altında Madde 10, birinci fıkrada “*Başvurunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya, iş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmamak koşuluyla, gerçek veya tüzel kişiye ya da kamu kurum veya kuruluşuna ait belirli bir işyerinde veya bunların aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir.*” ve madde 10, ikinci fıkrada “*Bu Kanunun 7 nci maddesine göre yapılacak uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular bu maddenin birinci fıkrası kapsamında değerlendirilir.*” şeklinde ifade edilmiştir (6735 Sayılı Kanun, m. 10/1-2). Böylelikle Suriyeli göçmenlerin izin verilen işletmelerde istihdam edilmesi sağlanırken, olumlu bulunması durumunda en fazla iki kez uzatma hakkıyla toplamda bir işletmede en fazla 6 yıl çalışma hakkına sahip olmuşlardır. Elbette bu durum akıllara 6 yıldan sonra bu kişi “yeniden iş mi bulmak zorunda kalacak” sorularını akıllara getirirse de ilgili

kanun (6735 Sayılı Kanun, m. 10/3) bu duruma “süresiz çalışma izni” başlığında şu açıklamayı getirmektedir: “Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilir. Ancak, yabancının başvuru şartlarını taşıması yabancıya mutlak hak sağlamaz.” şeklinde açıklamıştır.

İstisnai çalışma izni “Bakanlıkça belirlenen uluslararası işgücü politikasına uygun olarak, belirli nitelikteki yabancılar çalışma izni başvurusu usulüne, değerlendirme şartlarına ve sürelerine ilişkin hükümlerin uygulanmasında bazı istisnalar tanınarak çalışma izni verilmesini” içerirken bağımsız çalışma izninde ise “belirli niteliklere sahip olan, profesyonel meslek mensubu olan yabancılar verilen ve süreli olarak düzenlenen izin türü olup azami sınırla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır” (6735 Sayılı Kanun, m. 10) ifadeleri yer almaktadır.

Türkiye, yasal düzenlemelerin yanında çeşitli projeler, eğitimler ve kurslar ile de Suriyeli göçmenleri iş yaşamına kazandırmaya çalışmıştır. Öyle ki, Suriyeli öğrencilerin mesleki eğitim merkezlerine başvuru şartı olan “A2 düzeyinde Türkçe dil sertifikası” zorunluluğu kaldırılmış ve Türkçe dil yeterliliği olmayan Suriyeliler 9. sınıfta yoğun bir Türkçe dil eğitimi alarak mesleki eğitim merkezlerinde eğitimlerine devam edebilmelerinin önü açılmıştır (MEB, 2021). Öte yandan İŞKUR tarafından 2020 yılında başlatılan Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı (KİGEP) ile işletmelerde istihdam edilen Suriyeli çalışanlar için sigorta primi ve çalışma izni ödemelerine teşvik vermeye başlanmıştır (SGK, 2023).

Suriyelilerin çalışma yaşamına katılımı için çeşitli düzenlemeler, eğitimler ve projeler gibi faaliyetler gerçekleştirilse de Türkiye’deki kayıt dışı çalışan Suriyeli göçmen sayısı bir hayli fazladır. Öyle ki Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün “Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler 2020 Raporu’nda” çalışma çağında 2 milyon Suriyeli olduğu ve bunlardan 930 bin kadarının işgücüne katıldığı, iş gücüne katılanların ise %97’den fazlasının kayıt dışı olarak çalıştığı tahmin edildiği aktarılmıştır (ILO, 2020, s. 14).

Şekil 2: Diğer Uyruklara ve Suriyelilere Verilen Düzenli Çalışma İzin Adetleri

Kaynak: TİSK, 2020, s. 47

Yıllara göre Suriyeli göçmenlerin iş gücüne katılım verileri incelendiğindeyse 2018 yılına kadar Suriyelilere tanınan çalışma izinlerindeki artış dikkat çekmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 2023 verilerine (ÇSGB, 2023, s. 94-96) göre toplam 239.835 kişiye verilen çalışma izni sayısı içinde Suriyelilere verilen çalışma izni sayısının 108.520’ye (102.122 erkek- 6.398 kadın) kadar yükseldiği görülmüştür. Bu göstergeler Suriyeli göçmenlerin iş gücüne

katılımının son yıllarda oransal olarak dramatik bir şekilde arttığını gösterse de az önce bahsedildiği üzere, çalışma çağında bulunan 2 milyon Suriyelinin olduğu göz önüne alındığında bu miktarın büyük bir çoğunluğunun büyük ölçüde kayıt dışı olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2023 verileri göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli kadınların iş yaşamına katılım sayılarının bir hayli düşük kaldığı görülmektedir.

Göçmenlerin, sanayinin geliştiği ve iş fırsatlarının yoğun olduğu iller ile sınıra yakın illerde daha fazla çalışma yaşamına katıldıkları; bunun da, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak göç ettikleri bölgelerde yerli halkın iş bulamaması ve kayıt dışı istihdam oranında istikrarsızlık gibi durumlar ortaya çıkardığı düşünülmektedir (Gürsoy, 2019, s. 48). Entegrasyon iki taraflı bir süreçtir ve göçmenlerin iş yaşamına katılımı önemli olduğu kadar yerel toplumun da bu süreçte dezavantajlı duruma düşmemesi esastır. Bu bağlamda 2016 yılında “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” yürürlüğe konarak 8. Maddedeki “İstihdam Kotası” uygulaması ile Türk kişilerin çalışma hakları korunmuştur. Öyle ki devlet, istihdam kotası ile “işyerlerinde geçici koruma sağlanan yabancı sayısının, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının %10'unu geçemeyeceğini” duyurmuştur (6575 Sayılı Yönetmelik, 2016). Ancak Suriyeli işgücü oranına bakıldığında %10 gibi bir oranın oldukça yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. Entegrasyonun iki taraflı bir süreç olduğu ve iki toplumu da eşit derece koruması gerektiği göz önüne alındığında gerçekleştirilen bu uygulamanın yerel toplumu

önceliklendiren bir uygulama olduğu görülmektedir. Öyle ki işletmelerdeki Suriyeli çalışan sayısına %10 gibi bir sınırlama getirilerek Suriyelilerin birçoğu, kayıtsız çalışmaya mahkum edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin iş yaşamına katılımı, kimi yerel toplum üyeleri tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Öyle ki Suriyelilerin yoğun olarak göç ettiği şehirlerde yaşayan yerel toplum üyeleri, iş bulamama ve işlerini kaybetmelerini Suriyeli göçmenlerin düşük ücret karşılığında ve kayıtsız olarak çalışmalarına bağlamaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 17). Oysa göçmenlerin çalıştığı işler genellikle, “3-D” olarak kısaltılan “pis” (dirty), “tehlikeli” (dangerous) ve “küçük düşürücü” (demeaning) işler olarak adlandırılmakta (McKay ve ark., 2006, s. 117) ve kötü çalışma koşulları ile düşük ücrete çalışmayı ifade etmektedir (Korkmaz, 2017, s. 64). Oysa yapılan çalışmalar göstermektedir ki Suriyelilerin iş gücüne katılımı Türklerin iş gücüne katılımını etkilememekte, hatta bölgedeki üretimi artırmaktadır (Koyuncu, 2019, s. 195-201).

Uluslararası Çalışma Örgütü (2017)’ne göre Suriyelilerin istihdam edildiği ilk üç sektör; hazır giyim endüstrisi, ticaret ve konaklama ve diğer imalat sektörüdür. Öyle ki, çoğu işçi uzun saatler çalışmak zorunda kalmakta (işçilerin %75’i, yasal haftalık çalışma süresi olan 45 saatten daha fazla çalışmaktadır) ve asgari ücretin altında ücret almaktadırlar (ILO, 2017). Hatta kayıtlı olarak çalışan Suriyeli göçmenlerin, benzer özelliklere sahip Türk vatandaşlarından ortalama %10 daha az kazandığı görülmektedir (ILO, 2020, s. 22).

Tüm bunlar göz önüne alındığında Türkiye'nin iş yaşamı düzenlemelerinin yetersiz olduğu, Suriyeli göçmenler için eşitlikçi olmadığı; sürecin mevcut yasal düzenlemeler ve uygulamalardaki eksiklikler nedeniyle etkin şekilde yürütülemediği görülmektedir. Özellikle kayıt dışı istihdam oranlarındaki yükseklik, Suriyeli göçmenlerin kalıcılıkları göz önüne alındığında uzun vadede sürdürülebilirlik açısından ciddi bir sorun olarak gözükmektedir. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin iş bulma ve çalışma sürecinde karşılaştığı ayrımcı tutumlar da bir başka ilgilenilmesi gereken konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda gerek kayıt dışı istihdamı azaltmak gerekse Suriyeli göçmenlerin iş yaşamında karşılaştıkları ayrımcılıkları azaltmak adına denetim ve izleme mekanizmaları kurulmalı; Suriyelilerin devlet eliyle istihdam edilebileceği sektörler oluşturulmalı; devletin, geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli bir kişiyi kendi bünyesinde istihdam etmesinin olanakları genişletilmelidir. Bu durum akıllara şu soruyu getirmektedir: Küçük yaşta savaştan kaçıp Türkiye'de ilk, orta, lise ve lisans eğitimini başarı ile tamamlamış, Türk vatandaşı olmayan, geçici koruma statüsündeki Suriyeli bir göçmene devlet, kendi bünyesinde uzun vadeli istihdam sağlayacak mıdır? Buna verilecek cevap ise “geçici koruma statüsünün” günümüzdeki konumuna ilişkin tartışmaların ana kaynağıdır.

İş yaşamına katılım alanında MIPEX verilerine göre en yüksek puana sahip ülke Portekiz'dir. Öyle ki Portekiz'in iş yaşamına katılım alanındaki uygulamaları incelendiğinde mültecilerin istihdamının artırılması amacıyla çeşitli hükümet programları ve destek

mekanizmaların uygulandığı görülmektedir. Bu bağlamda mültecilere Estágios ATIVAR.PT programı ile 9 aylık ücretli staj imkanı sunulurken, Incentivo ATIVAR.PT programı ile de işverenlere, mesleki eğitim sağlama yükümlülüğü altında, çalışanlarını 12 ay veya daha uzun süre istihdam etmeleri durumunda finansal teşvikler sağlanmaktadır. Bu programlar kapsamında mülteciler öncelikli gruplar arasında yer almakta, başvurular için belirli bir süre IEFP (Instituto do Emprego e Formação Profissional)'ye kayıtlı olma zorunluluğu kaldırılmakta ve işverenlere sağlanan finansal destek %10 oranında artırılmaktadır. Öte yandan 2022 yılında yürürlüğe giren Sığınma Yasası'ndaki bir değişiklikle, sığınmacılar uluslararası koruma başvurusu yaptıkları andan itibaren çalışma hakkına, istihdam ve mesleki eğitim alanındaki destek programlarından yararlanma haklarına sahip olmuşlardır. Bu çerçevede Portekiz, mültecilerin iş gücüne katılımını kolaylaştırmak için, işverenlerle mültecileri buluşturmayı amaçlayan Refujobs adlı çevrimiçi bir platform geliştirmiş ve istihdam imkanını artırmıştır (Aida, 2024a).

Tüm bunlar göz önüne alındığında Portekiz'in iyi uygulama örnekleri de model alınarak Türkiye'nin iş yaşamına katılım alanındaki uygulamaları yeniden revize etmesi önem arz etmektedir. Zira Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranının yüksekliği, ayrımcı tutumlar ve istihdam politikalarındaki sınırlamalar göçmenlerin ekonomik bağımsızlık kazanmalarını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, kayıt dışı istihdamı önlemek için denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, göçmenlerin mesleki eğitime erişiminin artırılması ve istihdam teşvikleriyle işverenlerin daha fazla göçmen çalıştırmaya

teşvik edilmesi gibi adımlar atmalı, geçici koruma statüsündeki bireylerin uzun vadeli istihdam olanaklarından yararlanabilmesi için yasal düzenlemeleri gözden geçirerek istihdama yönelik daha sürdürülebilir politikalar geliştirilmelidir.

3.3. Sağlık

Sağlık hizmetine erişim, entegrasyonun güven boyutunu oluşturmaktadır. Öyle ki göçmenlerin olası hastalık durumlarında çaresiz kalmayacaklarını bilmeleri buldukları ülkeye karşı aidiyet duygularını güçlendirecektir. Bunun yanı sıra sağlıklı bireyler topluma daha hızlı ve daha çabuk entegre olacak, iş bulma, eğitim yaşantısı gibi alanlarda aksaklık yaşamayacaklardır. Öte yandan IOM Raporuna (IOM, 2020, s. 219) göre sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği sadece mekansal değil aynı zamanda kültürel de olmalıdır. Zira dil sorunundan dolayı iki tarafın birbirini anlamaması, kültür ve değerlerine hassasiyet göstermemesi gibi sebepler entegrasyonu olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'nin sağlık alandaki politikaları, yukarıda bahsi geçen hassasiyetleri karşılayacak şekilde oluşturulmaya özen gösterilmiştir. Öyle ki, 2011-2014 yılları arasında Suriyeli göçmenlere kamplarda kurulan “Göçmen Sağlığı Merkezleri” kapsamında sağlık hizmeti verilmeye başlanmış ve sonraki süreçte Geçici Koruma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle sağlık hizmetleri detaylandırılmış ve kapsamı genişletilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014) ile kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlere “geçici koruma kimlik kartı” verilerek bu kişiler sağlık sigortası kapsamına

alınmış ve temel sağlık hizmetleri ile ikinci / üçüncü basamaktaki sağlık hizmetleri ücretsiz sunulur hale gelmiştir. Öte yandan GKY ile birlikte, kimliği olan Suriyeli göçmenler kamplardaki sağlık hizmetlerinin yanı sıra kamuya bağlı sağlık kuruluşlarından da ücretsiz faydalanma hakkına sahip olmuşlardır. Öyle ki, geçici koruma kimlik belgesine sahip olup, sağlık sigortası kapsamına alınan Suriyeli göçmenlerin maddi giderlerine ilişkin açıklama GKY (2014, m. 27/ç)’de “*Sunulan sağlık hizmeti bedeli, Sağlık Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde Genel Müdürlük tarafından ödenir*” şeklinde ifade edilmiştir. Öte yandan kayıt altına alınmayan ve buna bağlı olarak kimliği olmayan Suriyeli göçmenler içinse sadece acil sağlık hizmetlerinden faydalanmalarına olanak tanınmış; böylelikle henüz kayıt altına alınmamış Suriyeli göçmenlerin kayıt altına alınması teşvik edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artış, kamplardaki kapasitelerin dolması ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye’nin çeşitli illerine dağılmaları gibi etkenler Türkiye’nin sağlık sunumunu daha da genişletmesine ihtiyaç doğurmuş, bu kapsamda 25.03.2015 tarih ve 29153 sayılı “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” uygulamaya konmuştur. Böylelikle geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere sağlanacak sağlık hizmetlerinin temel ilkeleri ve standartları belirlenmiş; Göçmen Sağlığı Merkezlerinin (GSM) kurulmasına yönelik genel bir çerçeve çizilerek, bu merkezlerin yasal zeminde faaliyet göstermesi sağlanmıştır.

2016 yılına gelindiğindeyse Suriyeli göçmenlerin temel ve tedavi edici sağlık hizmetlerine ilişkin sorunlarının giderilmesi esas alınarak AB ve Türkiye iş birliği ile “Sihhat Projesi (Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi)” geliştirilmiştir. Proje, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları 29 ili kapsayacak şekilde Göçmen Sağlığı Merkezlerinin kurulmasını, bu merkezlerde Suriyeli sağlık çalışanlarına istihdam sağlanmasını, toplum ruh sağlığı merkezlerinin (TRSM) açılmasını ve şimdiye kadar sağlanan temel, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesini içermektedir (Küçük, 2020, s. 475-476). Bazı şehirlerde ise röntgen, laboratuvar ve psiko-sosyal destek hizmetleri veren, ağız ve diş sağlığı, dahiliye, kadın ve çocuk hastalıkları gibi çeşitli branşların olduğu; diğer bir ifadeyle normal göçmen sağlığı merkezlerine göre daha geniş yelpazede hizmet veren “Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleri” kurulmuştur (Sihhat Projesi, t.y.).

Sihhat Projesi, ilk aşamada 3 yıllık bir proje olarak tasarlanmış olsa da SIHHAT-2 adıyla uygulanmaya devam etmiş ve 15 Aralık 2023 tarihinde sonlanmış (Sağlık Bakanlığı, t.y.). Günümüzde ise SIHHAT-3 projesi devam etmektedir. Sihhat Projelerinin çıktılarını bakıldığında 29 ilde 51’i Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi olmak üzere toplam 181 Göçmen Sağlığı Merkezi’nin aktif olarak hizmet verdiği, proje kapsamında %38,8’i kadın ve %79’u göçmen olmak üzere 3.937 personelin istihdam edildiği, 1.586.472 doz aşı uygulandığı, 1.616.549 hastaya hizmet verdiği ve 625.000 kanser tarama hizmeti verdiği görülmektedir (Sihhat Projesi, t.y.).

Sihhat Projesine benzer başka bir proje ise “SHIFA (Herkes için Sağlık Hizmetleri Altyapısının Güçlendirilmesi) Projesidir”. 2020 yılının sonlarında Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (AKKB) ile Sağlık Bakanlığı ortaklığıyla gerçekleştirilen proje, göçmen sağlığı merkezlerinin sayısını artırmayı ve çeşitli tıbbi ekipman alımını kapsamaktadır (Statewatch, 2020).

Göçmen sağlığı merkezleri Türkiye'nin her şehrinde bulunmamaktadır. Ancak göç istatistikleri incelendiğinde (GİB, 2024) Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin tüm şehirlerine yerleştiği görülmektedir. Göçmen sağlığı merkezlerindeki faydalanıcılar herhangi bir dil problemi yaşamazken, kamu hastanelerini kullananlar ise iletişim ve kültürel zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu bağlamda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde “Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER-157)” kurularak çağrı merkezlerinde tercümanlık hizmeti vermeye başlanmıştır (Alp ve diğerleri, 2018, s. 119). Öte yandan Suriyeli göçmenlerin randevu almaları da düzenlenerek sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuru, ALO 182 ve MHRS Çağrı Merkezi'nin aranması gibi çeşitli alternatifler geliştirilmiştir (Gültaş ve Balçık, 2018, s. 197).

Tüm bunlar göz önüne alındığında Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere sunduğu sağlık hizmetlerinin gerek uygulama gerekse mevzuat anlamında erişilebilir, sistematik ve kapsamlı bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Türkiye, bu süreçte Suriyeli göçmenlere ücretsiz sağlık hizmetleri sunmuş; dil ve kültür farklılığını gözeterек Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı 29 ilde Göçmen Sağlığı Merkezlerini faaliyete geçirmiş ve Göçmen Sağlığı Merkezi olmayan

illerdeki Suriyeli göçmenlerin dil sorunlarını çözmek için tercüme çağrı merkezleri kurmuştur. Öte yandan Avrupa Birliği ortaklığıyla birçok sağlık projesine imza atarak göçmenlerin sağlık hizmetlerinden tam anlamıyla faydalanmalarına zemin hazırlamıştır.

Türkiye, bu hizmetleri gerçekleştirirken aynı zamanda entegrasyon anlamında iki de önemli adım atmıştır. Öyle ki bunlardan birisi, Suriyeli göçmenlere daha sistematik hizmet vermek ve denetimi sağlamak adına ücretsiz sağlık erişimine ulaşmak için “kimliğe kaydolma” şartı koymakken bir diğeri ise açılan Göçmen Sağlığı Merkezlerinde Suriyeli sağlık personelinin istihdam edilmesidir. Suriyeli göçmenlerin kalıcılığı ve uzun vadede başarılı entegrasyon düşünüldüğünde her ne kadar bu aşamalar olumlu sonuçlar doğuracak olsa da göçmen sağlığı merkezlerinin sayılarının ve kapasitelerinin artırılması, daha fazla Suriyeli sağlık çalışanı istihdamı gibi seçenekler süreci daha da kolaylaştıracaktır. Öte yandan Türkiye, MIPEX ölçeğinde ilk sıralarda yer alan İrlanda, İsveç gibi ülkelerle benzer sağlık uygulamaları sağlasa da ruh sağlığı, rehabilitasyon programları ve tüm sağlık kurumlarına eşit erişim (Aida, 2024b; Aida, 2024c) gibi uygulamalarla sağlık alanını güçlendirilmesi başarılı bir entegrasyon için gerekli aşamalardır.

3.4. Siyasi Katılım ve Vatandaşlığa Erişim

Göçmenlerin, buldukları ülkenin vatandaşlığına erişebiliyor olması ve siyasi katılım sağlamaları, o ülkeye olan aidiyetlerinin artmasına ve seslerini resmi yollarla daha fazla duyurabilmelerine olanak sağlayacaktır. Öyle ki, zorunlu göç sonucunda farklı bir kültüre

gelen kişiler burada çeşitli alanlarda çeşitli zorluklar yaşayacaklar ve kendilerinin sesini duyacak/duyuracak birilerine ihtiyaç duyacaklardır. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin siyasi katılımı önem arz etmektedir. Zira 2011 yılından bugüne kadar yapılan politika ve uygulamalar, çeşitli mercilerin raporları ve çeşitli iradelerin fikirleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Ancak bu raporlarda geçen oran ve ifadelerin ne kadar gerçeği yansıttığı ise sorgulanmaya açıktır. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin başarılı bir entegrasyon süreci geçirebilmeleri ve kendi seslerini duyurabilmeleri için konsey, komite gibi mekanizmalara ihtiyaçları vardır. Nitekim Türkiye’de siyasi katılım, ancak “Türk vatandaşı” olan kişiler için sağlanmaktadır.

Suriyeliler için Türk vatandaşı olmak ise oldukça çetrefilli bir süreç olup hukuksal anlamda çeşitli karmaşıklar içermektedir. Zira Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, m. 25)’nde “*Geçici koruma sağlanan kişilere verilecek geçici koruma kimlik belgesi, onların Türkiye’de kalmalarını sağlar. Bu belge, mevzuatımızda öngörülen ikamet belgesi yerine geçemeyeceği gibi, hangi süre Türkiye’de kalmış olursa olsun, Türkiye’de uzun dönem ikamet izni hakkı vermeyeceği gibi, Türk vatandaşlığına başvuru hakkı da bahsetmez*” ifadesiyle geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin uzun dönem ikamet alamayacağı ve Türk vatandaşlığına başvuramayacağı ifade edilmektedir. Ancak İletişim Başkanlığı (2024) tarafından 21.08.2024 tarihinde yapılan açıklamada geçici koruma kapsamında bulunup Türk vatandaşlığına kabul edilen Suriye uyruklu kişi sayısının 238.768 olduğu açıklanmıştır. O halde Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına geçmesi imkansız değildir.

Geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenler, üç farklı yolla Türk vatandaşlığına sahip olabilmektedir. Öyle ki, Ekşi (2015, s. 200) 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun "İstisnai Vatandaşlık" başlığındaki (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009, m. 12) "*Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler*" maddesi ile Türk vatandaşlığına sahip olmanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Zira Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009, m.12/1-a)'na göre ise istisnai haller "*Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.*" olarak belirtilmiştir.

Öte yandan Türk vatandaşı ile evlenmek de Türk vatandaşlığına geçmek için bir neden olabilmektedir. Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009, m. 16/1)'na göre "*Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir*" şartı bulunmaktadır.

Son olarak, Suriyeli göçmenler Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğe (2010, m. 20/2-e) göre "*En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az üç yıl elinde tutma şartıyla satın aldığı Sermaye Piyasası*

Kurulunca tespit edilen” yabancılara vatandaşlığa başvurma imkanı sunulmaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Suriyeli göçmenlerin vatandaşlığa erişimi konusunda bir karmaşıklık söz konusu iken Türk vatandaşı olan geçici koruma altındaki Suriyelilerin hangi şartlar doğrultusunda vatandaşlığa kabul edildiği ve 2011 yılından günümüze kadar Türk vatandaşlığına başvuran Suriyeli göçmen sayısına ilişkin herhangi bir veri de bulunmamaktadır. Öte yandan 2011 yılından günümüze kadar Türk vatandaşlığına geçen Suriyeli göçmenlerin sayısı da düzenli olarak paylaşılmamakta, zaman zaman haberlerde bakanların yaptıkları sözlü açıklamalar doğrultusunda bu sayılar öğrenilmektedir. Hal böyleyken Suriyeli göçmenlerin siyasi katılımının sağlanması da çok mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda uzun dönem entegrasyon politikaları ve Suriyeli göçmenlerin kalıcılıkları düşünüldüğünde belirli kriterler konularak Türk vatandaşlığı veya çifte vatandaşlığın önünün açılması, bunlara ek olarak ise konsey ve komite gibi mekanizmalar vasıtasıyla kendilerini temsil edebilmeleri oldukça önemli olsa da Erdoğan (2022)’ın gerçekleştirdiği “Suriyeliler Barometresi” çalışmalarına göre siyasal haklar ve vatandaşlık konusu Türk toplumunun Suriyeliler konusunda yaşadığı en ciddi kaygılar arasında yer almaktadır. Öyle ki “Suriyelilere siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna Türk toplumu çok net bir biçimde “hiçbir siyasal hak verilmemelidir” (SB-2017: % 85,6, SB2019: % 87,1, SB-2020: % 83,8, SB-021: % 67,9) demektedir. Öte yandan “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?”

sorusuna “hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı” cevabı oldukça yüksek seviyededir (Erdoğan, 2022, s. 15).

Türkiye’deki tartışmalar bir yana, MIPEX verilerine göre vatandaşlığa erişim alanında en yüksek puana sahip olan Yeni Zelanda, mültecilere vatandaşlık verme noktasında daha esnek davranmaktadır. Öyle ki mülteciler, 5 yıllık ikamet süresinin ardından Yeni Zelanda vatandaşlığı alabilmekte ve Yeni Zelanda vatandaşları ile eşit istihdam, gelir desteği ve kamu sağlık hizmetlerine erişim hakkına sahip olabilmektedir (New Zealand Immigration, 2024).

Siyasi katılım alanında en yüksek puana sahip olan ülke ise Finlandiya’dır. Finlandiya, göçmenlerin demokratik süreçlere katılımını teşvik eden kapsayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Göçmenler, buldukları kasaba ve bölgelerde temel siyasi özgürlüklerden yararlanabilirken, yetkililer de göçmen liderliğindeki sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek politikaların geliştirilmesini ve göçmenlerin siyasi katılımını artırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, Ulusal Etnik İlişkiler Danışma Kurulu (ETNO), devlet ve göçmenlik örgütleri arasında bir köprü görevi görerek göçmenlerin seslerini duyurmasını sağlamaktadır (MIPEX, t.y.). Öte yandan Finlandiya’da en az iki yıl kesintisiz ikamet eden yabancı ve mülteciler, belediye seçimlerinde ve il meclis seçimlerinde oy kullanma hakkına sahiptir (Vaalit, t.y.). Bu politikalar, göçmenlerin yerel yönetimlerde söz sahibi olmasını ve demokratik katılımlarını artırmasını sağlamaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Türkiye'nin uzun vadede başarılı bir entegrasyon politikası geliştirebilmesi için, vatandaşlık

sürecini daha şeffaf hale getirmesi, belirli kriterlere dayalı bir çifte vatandaşlık modelini değerlendirmesi ve göçmenlerin kendilerini ifade edebilecekleri konsey ve komite benzeri platformlar oluşturması gerekmektedir. Ancak bu süreçte, toplumun endişelerini dikkate alarak bilinçlendirme çalışmaları yürütülmesi ve sosyal uyum politikalarının güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

3.5. Aile Birleşimi ve Kalıcı İkamet

Entegrasyon için önemli alanlardan birisi de aile birleşimidir. Öyle ki ailenin parçalanması, eşler ve çocuklardan birinin eksikliği gibi durumlar ayrı düşen göçmenin psikolojisini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu bağlamda Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)'nin 49. Maddesinde aile birleşimi *“Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, başka bir ülkede bulunan eşi, ergin olmayan çocukları ve bağımlı ergin çocukları ile Türkiye’de bir araya gelmek üzere aile birleşimi talebinde bulunabilir. Bu başvurular, Genel Müdürlükçe değerlendirilir ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde gerekli çalışmalar yapılabilir”* şeklinde düzenlenmiştir (GKY, 2014, m. 49/1). Yönetmelikte aile birleşimine ilişkin bu ifadeler yer alsa da 2011 yılından günümüze kadar kaç Suriyeli göçmenin aile birleşimi talebinde bulunduğu ve bunlardan kaçının olumlu yanıt aldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Entegrasyonun diğer bir bileşeni de göçmenlerin, varış ülkesindeki ikamet durumlarıdır. Diğer bir ifadeyle savaştan kaçan göçmenler, varış yaptıkları ülkeden geri gönderilip gönderilmeyeceği,

bu ülkede ne kadar süre ikamet edebileceği kaygısı yaşayabilmektedir. Öyle ki onlara sağlanacak haklar, gelecek korkusu yaşamaksızın ileriye dönük güvenli bir şekilde planlar yapabilmesine fırsat tanıyacaktır. Bu bağlamda Türkiye, Geçici Koruma Yönetmeliği “Geri Gönderme Yasağı” başlığında *“Bu Yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”* (GKY, 2014, m. 6/1) ifadelerini kullanarak Suriyeli göçmenlere bir nevi süresiz olarak ülkede kalma hakkı tanımıştır. Ancak bu hak, statüden kaynaklı bir hak olup ikamet yerine geçmemektedir. Zira madde 25’te bu durum (GKY, 2014, m. 25/1) *“Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz”* şeklinde ifade edilmiştir.

Suriyeli göçmenler her ne kadar geçici koruma statüsü ile Türkiye’de süresiz kalmaya hak kazanmış gibi görünseler de GKY (2014, m. 11/2) “Geçici koruma uygulamasının sona ermesi” başlığında *“Cumhurbaşkanı sonlandırma kararı ile”* *“Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmesine”* (2014, m. 11/2-a) ve *“Geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin*

verilmesine, karar verebilir” (2014, m. 11/2-c) ifadeleri yer almaktadır.

Geçici koruma statüsü, savaştan kaçan Suriyeli göçmenler için verilmiş bir statüdür. Ancak 2024 yılının son ayında Suriye’deki savaş son bulmuş olup yeni bir barış düzeni kurulmaya çalışılmaktadır. Hal böyleyken Cumhurbaşkanı’nın geçici korumayı sonlandırarak göçmenleri gönderme veya belirli şartlarda ülkede kalmalarına izin verme yetkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla şu anki süreçte Suriyeli göçmenlerin akıbeti oldukça karmaşık gözükmektedir. Erdoğan (2022, s. 22)’ın Suriyeliler ile yapmış olduğu çalışmada Suriyelilerin Türkiye’de olmak istedikleri statüye dair yöneltilen soruda “vatandaşlık” seçeneğinin ilk sırada çıktığı görülmektedir. Öte yandan Türkiye’deki Suriyelilerin “SB-2017’de %70,2’si, SB-2019’da %80,3’ü, SB-2020’de %72,3’ü, SB-2021’de ise %51,8’i” T.C. vatandaşı olmanın yanında aynı zamanda “çifte vatandaş olmayı” ya da “sadece Türk vatandaşı olmayı” istediklerini sonucuna ulaşmıştır. İlgili veriler ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalma eğilimleri de göz önüne alındığında Türkiye’nin bu süreçte izleyeceği yolu en başından belli etmesi doğru olacaktır. Zira bu şekilde uzun ve başarılı bir entegrasyonun sağlanması için atılacak adımların daha planlı ve yetkin şekilde planlanabilmesi daha kolay olacaktır.

Türkiye’deki aile birleşimi ve kalıcı ikamet alanlarındaki belirsizliklerin yanı sıra MIPEX verilerine göre ilgili alanlarda ilk sırada yer alan Brezilya, aile birleşiminde akrabalık derecesini dördüncü dereceye kadar aile üyelerini kapsayacak şekilde genişletilerek aile birleşimi hakkı tanımaktadır (UNHCR, t.y.). Öte

yandan mülteciler, mülteci statülerinin tanındığı tarihten itibaren 4 yıl sonra daimi ikamet başvurusunda bulunabilmektedir (Acnur, t.y., s. 8). Bilindiği üzere Türkiye’deki Suriyeli göçmenler geçici koruma statüsünden dolayı daimi ikamete başvuramamakta, bu durum ise geçici koruma statüsünün tartışılmasındaki bir başka boyutu oluşturmaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Türkiye’nin uzun vadeli ve sürdürülebilir bir entegrasyon politikası geliştirebilmesi için aile birleşimi süreçlerini hızlandırarak kapsamını genişletmesi, geçici koruma statüsünün belirsizliğini ortadan kaldırarak göçmenlere uzun vadeli ikamet imkanı sunması ve vatandaşlık süreçlerini daha şeffaf ve öngörülebilir hale getirmesi gerekmektedir.

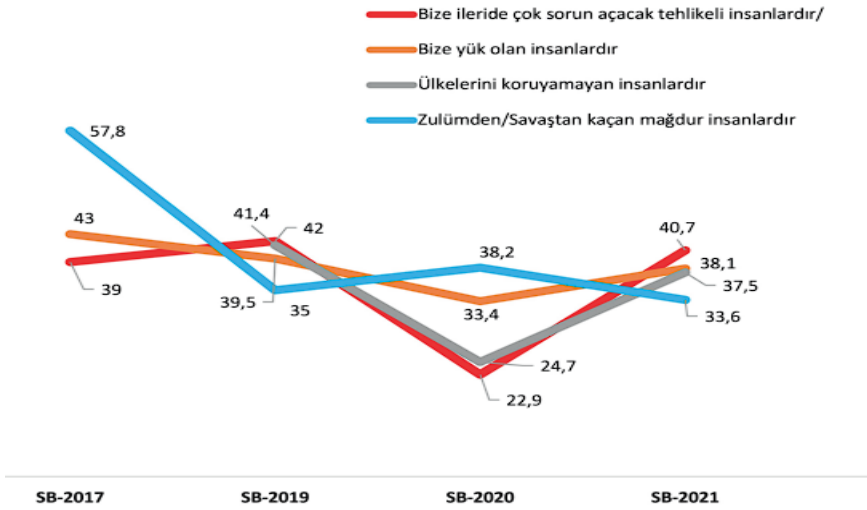
3.6. Karşılıklı Algılar ve Ayrımcılık Karşıtlığı

Yerel toplum ve göçmenlerin birbirlerine yönelik yaklaşımları, entegrasyon sürecinin başarısı için kritik öneme sahiptir. Zira entegrasyon, yalnızca göçmenlerin topluma uyum sağlaması değil aynı zamanda ev sahibi toplumun da göçmenlere yönelik tutumlarıyla şekillenen iki yönlü bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi, yerel toplum ve göçmenler arasındaki pozitif etkileşim, karşılıklı kabul, sosyal içerme ve ayrımcılığın azaltılmasıyla mümkün olacaktır.

Suriyeli göçmenler, Türkiye’ye ilk geldiklerinde “misafir” olarak kabul edilmişler ancak savaşın uzamasıyla zaman içerisinde “tahammül edilen kişilere” dönüşmüşlerdir (Erdoğan, 2022, s. 9). Erdoğan (2022, s.10), Türkler ile gerçekleştirdiği bir çalışmada

“Suriyeliler kimdir” sorusunu sormuş ve yerel toplum üyelerinin Suriyeli göçmenleri ne kadar benimsediklerini araştırmıştır. Bu soruya verilen cevapların tematize edilmiş hali ise tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Suriyeliler Kimdir (Çoklu Cevap-İlk Dört Seçenek)

Kaynak: Erdoğan, 2022, s. 10

Tablo 2’deki veriler göz önüne alındığında, yıllar ilerledikçe Türklerin Suriyeli göçmenlere yönelik “mağdur kişi” düşüncesinin “yük, soruna yol açacak tehlikeli kişi ve ülkelerini korumayan kişi” olarak olumsuz yönde değiştiği görülmektedir. Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere yönelik entegrasyon adımları eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda kendine hukuki anlamda eşitlikçi bir yer bulsa da, yerel toplumun Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz yaklaşımı; göçmenlerin eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda ayrımcılık yaşamalarına ve sosyal dışlanma yaşayarak ayrımcılık ve ötekileştirme gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda Türklerin Suriyelilere yönelik düşünceleri birçok

faktörden etkilense de genel olarak bunları ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik boyutlarıyla ele almak mümkündür (Morgül ve ark., 2021; Erdoğan, 2022; Gülüm ve Gölge, 2024).

Literatür incelendiğinde, yerel toplumun Suriyeli göçmenlerin Türk işgücü piyasasını ve Türkiye ekonomisini olumsuz etkilediklerine yönelik bir inanış hakimdir. Zira çalışma çağında bulunan yaklaşık iki milyon Suriyeli göçmen olduğu düşünüldüğünde (ILO, 2020, s. 14) Türkiye iş gücü piyasasının bu durumdan etkilenmesi pek de sürpriz olmayacaktır. Öyle ki Dünya Bankası'nın 2015 yılındaki raporunda kayıt dışı istihdamda her 10 Suriyeli göçmenin 7 Türk'ü işinden ettiği ve bu durumdan çoğunlukla eğitim düzeyi düşük olan Türkler ile kadınların etkilendiği bahsedilmiştir. Diğer bir deyişle raporda, Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik yönden düşük seviyeli ve kayıt dışı işlere yönelerek buralarda kayıt dışı çalışan Türkleri yerinden ettiği ifade edilmekte, buna bağlı olarak da kayıt dışı istihdam piyasasında ücretlerin düştüğüne değinilmektedir (Del Carpiom ve Wagner, 2015, s. 19). İşcan ve Çakır (2019, s. 277) ise 26 ilde farklı ülkelerden gelen 2526 göçmen ile yaptığı çalışmada, katılımcıların çoğunun emek piyasası açısından "vasıfsız eleman" düzeyinde olduğunu ve çeşitli sektörlerde "ilgi görmeyen" vasıfsız işler için emek arz kaynağı teşkil ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin iş gücüne katılımı olumsuzlukların yanında bölgedeki üretimi artırması (Koyuncu, 2019, s. 195-201) ve vasıfsız işçi açığını kapaması (Çoltu ve Öztürk, 2018, s. 197) yönünde olumlu sonuçlar da doğurmaktadır. Kısaca, Suriyeli göçmenlerin iş gücüne katılımları bazı sektörlerde

ücretleri ve işsizliği etkilese de düşük vasıflı iş gücü eksikliğini doldurma ve üretimi artırmaya katkı sağlamıştır.

Suriyeli göçmenlerin Türkleri işinden ettiği noktasında bir gerçeklik bulunsa da işinden edilen Türk kesiminin de vasıfsız işlerde çalışan kayıt dışı kişiler olduğu görülmektedir. Öte yandan “Suriyelilerin ücretleri düşürmesi” meselesi ele alındığında; ücretleri düşürenlerin Suriyeli göçmenler olmadığı, fırsatçı Türk işverenler oldukları görülmektedir. Öyle ki, savaşta ülkesinden kaçıp yeni bir ülkede başlangıç yapan göçmenlerin bir şekilde kendi yaşamını kurması ve bir geçim kaynağı bulması gerekmektedir. Fırsatçı işverenler bu durumdan faydalanarak Suriyeli göçmenlerin dezavantajlı durumlarından faydalanmış ve sonuçta halkın gözünde suçlu konumunda olanlar yine Suriyeli göçmenler olmuşlardır. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmeyecekleri ve eşit entegrasyon adımları düşünüldüğünde en başta insan hakları çerçevesinde kötü şartlarda, uzun saatler boyunca kayıt dışı çalışan Suriyeli göçmenler için denetimlerin artırılması ve bu kişilerin bir an önce kayıt altına alınarak devlet kontrolünde çalışmalarını sağlanmalıdır.

Türklerin Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz düşüncelerinin sebeplerinden bir diğeri ise “sosyo-kültürel” özelliklerdir. Bunlardan biri olan dil engeli, Suriyeli göçmenler ile yerel toplum arasında etkili bir iletişim kurulmasını zorlaştırmakta, bu da sosyal etkileşimlerin sınırlı kalmasına ve iki grup arasında mesafeyi artırarak önyargıların artmasına neden olmaktadır (Çetin, 2016, s. 205; Diker ve Karan, 2021, s. 317). Dil engelini yanında, Suriyeli göçmenlerin toplumun

mevcut kültürel yapısından farklı kültürlere sahip olduğu ve kültürel yapıyı bozduğu yönünde de düşünceler vardır. Öyle ki, Erdoğan (2020, s. 11)'in yapmış olduğu çalışmalarda Suriyeliler için “Kültürel olarak hiç benzemiyorlar+benzemiyorlar” diyenlerin oranı son dört SB (Suriyeliler Barometresi) çalışmasında %80 civarında tespit edilmiştir. Türkler, “farklı giyim, ahlak anlayışı, temizlik anlayışı” gibi sebeplerle Suriyeli göçmenlerin kültürlerini farklı bulmakta ve bunlardan rahatsız olmaktadır (Deniz ve ark., 2016; Alpagut, 2024).

Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz bakışa neden olan başka bir unsur ise “güvenlik” meseleleridir. Zira Türklerin bir bölümü, Suriyeli göçmenleri güvenlik açısından bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu algı, Suriyelilerin toplumsal düzeni bozacağı ve suç oranlarını artıracığı şeklindeki kaygılardan beslenmektedir. Öyle ki, Sakarya’da yapılan bir çalışmada katılımcıların “ortak sosyal kullanım alanlarında Suriyeli göçmenlerin olması ve kavga çıkması durumunda güvenlik kaygısı gibi nedenlerle artık bu mekanları kullanmadıkları ve yaşadıkları mahallelerden ayrılmayı planladıkları” görülmektedir (Yerli, 2023, s. 2248). Öte yandan Şanlıurfa’da gerçekleştirilen bir çalışmada ise yerel halkın %56,3’ü, Suriyeli göçmenlerin gelmesiyle şehirdeki suç oranlarının arttığını savunmaktadır (Karasu, 2016, s. 1013). Taştan ve ark. (2017, s. 7) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise “Suriyeliler geldikten sonra hırsızlık vakalarında artış oldu” diyenler %62 iken “şiddet darp, öldürme ve yaralama olaylarında artış olduğunu” belirtenlerin oranı ise %60’tır.

Oysa durum, sanılanın tam aksidir. 05.07.2017 tarihinde İçişleri Bakanlığı, Suriyeli göçmenlerin karıştıkları suç olaylarının

Türkiye'deki toplam asayiş olaylarına oranını açıklamıştır. Buna göre 2014-2017 yılları arasında bu oran yıllık ortalama %1,32 olarak gerçekleşmiştir ve bu olayların büyük bir kısmının da, Suriyeli göçmenlerin kendileri arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklandığı belirtilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017).

Tablo 3: Yıllara Göre Suça Karışma Sayıları

Adli Olay	2014	2015	2016	2017 (ilk 6 Ay)
Türkiye Geneli	1.870.374	1.858.120	1.876.816	956.306
Suriyeli Göçmenler	10.352	13.557	14.457	7.157

Kaynak: Kızmaz, 2018, s. 402

22.10.2018 tarih itibari ile ise Suriyeli göçmenlerin karıştığı suç oranı %1,46 olarak gerçekleşmiştir. (<http://www.milliyet.com.tr/ icisleri-bakani-soylumuhtarlar-siyaset-2763351/> akt.: Kızmaz, 2018, s. 402).

Sonuç olarak yerel toplum ile göçmenler arasındaki ilişkiler, entegrasyon sürecinin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Bu ilişkilerde karşılıklı anlayış, toplumsal kabul, ayrımcılığın önlenmesi ve kültürel etkileşim gibi unsurlar kritik öneme sahiptir. Ancak örneklerde de görüldüğü üzere, yerel toplumun Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz algıları ve önyargıları, başarılı bir entegrasyon adına ciddi engeller yaratmaktadır. Bu bağlamda, Suriyeli göçmenlerin ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik boyutlarında algılanan etkileri, ayrımcılığı ve toplumsal mesafeyi artırmaktadır.

Entegrasyon iki taraflı bir süreçtir ve yerel toplumun Suriyeli göçmenlere yönelik algıları kadar Suriyeli göçmenlerin yerel topluma

ve bulunduğu ülkeye yönelik algıları da bir o kadar önemlidir. Öyle ki, Yerli (2023, s. 2248)'nin Sakarya ilinde yapmış olduğu çalışmada katılımcıların, geçen süre zarfında yaşadıkları yeri sahiplenme davranışı sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak Erdoğan (2022, s. 21) yapmış olduğu çalışmada Suriyelilere “Sizce Suriyeliler Türk toplumuna/ Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusunu yöneltmiş ve Suriyelilerin SB-2019’da %51,6’ı, SB-2020’de %46,3’ü Türk toplumuna “bütünüyle” ve “büyük ölçüde” uyum sağladığına inandığı sonucuna ulaşsa da, SB-2021’de bu konuda bir kırılma yaşandığı görülmüş ve Suriyelilerin yalnızca %18’inin bu önermeyi desteklediği görülmüştür.

Ekici (2024, s. 62) ise 20 Suriyeli göçmen ile nitel bir çalışma yürütmüş ve katılımcılara “Türkiye’ye gelmeden önce ve Türkiye’ye geldikten sonraki Türkiye ve Türk halkına yönelik algılarını” sormuştur. Araştırma sonucunda, göç öncesinde Türkiye ve Türk halkına yönelik algıların “genelde olumlu” olduğu; ancak göç sonrasında bu algının büyük bir oranda “olumsuza” dönüştüğü görülmüştür. Öyle ki “*yaşanılan ayrımcı ve dışlayıcı olaylar, kendisinin veya ailesinin yaşadığı ya da karşılaştığı zorbalık, ekonomik durgunluk, medyada görülen olumsuz ifadeler ve hukuksal kısıtlamalar gibi olumsuz durumlar*” Suriyeli göçmenlerin Türkiye ile ilgili algılarını olumsuz etkilemiştir (Ekici, 2024, s. 76). Buna ek olarak Erdoğan (2022, s. 18) da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Öyle ki Suriyeli göçmenler “dışlanmaktan”, “ayrımcılıktan” ve “Türk toplumunun kendilerine yönelik her geçen gün daha da belirgin hale gelen olumsuz tavrından” rahatsız olmaktadır (Erdoğan, 2022, s. 18).

Tüm bunlar göz önüne alındığında, Suriyeli göçmenlere yönelik ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik boyutundaki önyargılar; ayrımcılığı ve toplumsal dışlanmayı artırarak başarılı bir entegrasyonun gerçekleşmesinin önüne geçmektedir. Bunun yanı sıra, Suriyeli göçmenlerin de yerel topluma entegrasyon sürecinde yaşadığı ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri Türklere yönelik olumsuz algılar oluştururken uyumlarını da bir o kadar zorlaştırmaktadır.

SONUÇ

Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin kalıcılığı göz önünde bulundurulduğunda entegrasyon politikalarının başarısı, bu sürecin uzun vadeli ve kapsayıcı bir şekilde ele alınmasına bağlıdır. Zira entegrasyon yalnızca göçmenlerin topluma uyum sağlaması değil, yerel toplumun da bu sürece aktif olarak katılımını gerektiren iki yönlü bir süreçtir. Bu bağlamda Türkiye eğitim, sağlık, istihdam gibi temel alanlarda önemli adımlar atarak sürece ilişkin güncel mevzuatlar hazırlamış ve çeşitli iş birlikleri ile uygulamada başarıyı elde etmeye çalışmıştır.

Başarılı entegrasyon için öncelikle eğitim politikalarının güçlendirilmesi ve genişletilmesi kritik öneme sahiptir. Özellikle genç Suriyeli göçmenlerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu; dil bariyerlerinin aşılmasıyla farklı kültürlerden bireylerin birbirini anlamasına olanak sağlayacak ve farkındalıkları artıracaktır. Öte yandan eğitim alanındaki başarılı uygulamaların uzun vadede iş gücüne katılım ve toplumsal uyum gibi diğer entegrasyon boyutlarına olumlu yansımaları olacaktır.

Suriyeli göçmenlerin iş yaşamına katılımı, entegrasyon sürecinin önemli bir parçasıdır. Öyle ki, Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına dahil edilmesi için önemli yasal düzenlemeler ve projeler hayata geçirilmiş, bu süreçte belirli başarılar elde edilmiştir. Ancak kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı, düşük ücretler ve güvencesiz çalışma koşulları gibi etkenler entegrasyonun sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Zira entegrasyonun iki yönlü bir süreç olduğu unutulmamalı; yerel halk ve göçmenler arasında ekonomik ve sosyal dengenin sağlanması için daha kapsayıcı ve eşitlikçi politikalar geliştirilmelidir. Göçmenlerin istihdama katılımı için yapıcı adımlar atılırken, toplumdaki önyargıların ve ayrımcı yaklaşımların da azaltılması, sosyal uyumun güçlenmesi adına kritik önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere sağladığı sağlık hizmetlerinin kapsamı ve etkinliği, entegrasyon sürecini güçlendiren önemli bir faktördür. Öyle ki, Göçmen Sağlığı Merkezlerinin kurulması ve sağlık hizmetlerinin genişletilmesi göçmenlerin sağlık sorunlarına yönelik hızlı çözüm sağlamamakta ve Suriyeli göçmenlerin sağlık sistemine olan güvenini tazelemektedir. Diğer yandan dil ve kültür farklılıkları gibi engellerin aşılması için atılan adımlar, sağlık hizmetlerinin erişilebilirliğini artıran diğer mekanizmalardır. Türkiye, bu süreçte göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına yönelik çeşitli projelerle destek sağlasa da entegrasyon sürecinin daha verimli olabilmesi adına Göçmen Sağlığı Merkezi sayılarının ve Suriyeli sağlık çalışanlarının sayılarının artırılması gerekmektedir.

Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına erişimi, hukuki ve bürokratik engeller nedeniyle karmaşık bir süreç olarak gözüktüğü de belirli şartlar altında vatandaşlık başvurusunun mümkün olduğu görülmektedir. Öte yandan Suriyeli göçmenlerin siyasi katılım sağlamaları ve resmi yollarla seslerini duyurabilmeleri, aidiyet duygularının güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra Türk vatandaşlığına geçişin önündeki engellerin aşılması, Suriyeli göçmenlerin daha etkin bir şekilde topluma entegre olmalarını ve kalıcı bir aidiyet duygusu geliştirmelerini sağlayacaktır. Bu bağlamda, vatandaşlık başvuru süreçlerinin şeffaflaştırılması ve Suriyeli göçmenlerin temsilcilerinin artırılması entegrasyonu başarılı hale getirmek için önemli adımlardır.

Başarılı bir entegrasyon için göçmenlerin aile birleşimi ve ikamet durumları da oldukça önemlidir. Ancak aile birleşimi talebinin nasıl değerlendirildiğine dair verilerin eksikliği, göçmenlerin entegrasyon sürecini zorlaştıran bir unsurdur. Bunun yanı sıra geçici koruma statüsü, Suriyeli göçmenlere belirli haklar tanırken, kalıcı ikamet ve vatandaşlık haklarını garanti etmemektedir. Öyle ki, geçici korumanın sona ermesi durumunda, göçmenlerin Türkiye’deki akıbeti belirsizliğini korumakta; kalıcılık ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda ise sürdürülebilir bir çözüm sunmamaktadır. Nihayetinde Türkiye'nin bu konuda gelecekte nasıl bir yol izleyeceği, Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunun yönünü belirleyecektir. Öyle ki olası senaryolar arasında Suriyeli göçmenlere belirli şartlar altında “uzun dönem ikamet izni” verilmesi, “Mavi Kart” benzeri bir statü oluşturulması ya da Türk vatandaşlığına geçiş süreçlerinin

kolaylaştırılması gibi seçenekler yer almaktadır. Bu bağlamda uzun dönem ikamet izni, kalıcı bir statü sağlayarak Suriyeli göçmenlerin yasal güvencelerini artırıp entegrasyonu hızlandırabilirken Mavi Kart benzeri bir düzenlemeyle ise Suriyeli göçmenlere çalışma ve ikamet hakkı tanınırken, siyasi katılım gibi hakları dışarıda bırakabilmektedir. Öte yandan Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere ve onların vatandaşlığa erişmesine ilişkin tutumları da göz önüne alındığında Türk vatandaşlığına geçişin kolaylaştırılması ise entegrasyonun en ileri aşaması olarak değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli göçmenlerin kalıcılıkları göz önüne alındığında başarılı ve uzun bir entegrasyonun sağlanması için, yalnızca göçmenlerin değil, yerel toplumun da tutumlarının iyileştirilmesine yönelik farkındalık çalışmaları, ayrımcılığı önlemeye yönelik politikalar ve kültürlerarası mekanizmaların güçlendirilmesi gerekmektedir. Öyle ki, her ne kadar çeşitli politika alanlarında eşitlikçi mevzuat geliştirilmeye çalışılsa da bunların uygulamadaki boyutunun da efektif bir şekilde uygulanması toplumsal kabulü artırarak entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır. Zira başarılı entegrasyon, göçmenlerin iş ve hizmetlere erişmesi sağlamanın yanı sıra sosyal etkileşimde kabul gördüğünde gerçekleşmektedir (Aykaç ve Karakaş, 2022, s. 421).

Sonuç olarak, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin entegrasyonu, yalnızca göçmenlerin uyum sağlamasıyla değil, aynı zamanda yerel toplumun da bu sürece aktif katılımıyla gerçekleşecektir. Öyle ki eğitim, sağlık, istihdam ve vatandaşlık gibi temel politika alanlarında atılacak adımlar hem göçmenlerin toplumsal uyumunu artıracak hem

de yerel halkla ekonomik ve sosyal dengeyi sağlamada kritik bir rol oynayacaktır. Bununla birlikte, “entegre” bir toplumun oluşabilmesi için yalnızca yasal düzenlemeler değil, aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratacak, önyargıları azaltacak ve iki millet arasındaki ilişkileri güçlendirecek mekanizmaların devreye sokulması önemlidir. Öte yandan geçici koruma statüsünün net bir hukuki çerçeveye oturtulması ve uzun vadeli bir çözüme kavuşturulması, entegrasyon sürecinin en önemli yapı taşlarından biri olacaktır. Zira Türkiye’nin bu konuda atacağı adımlar, hem göçmenlerin hem de yerel halkın toplumsal kabulünü güçlendirecek ve eşitlikçi, uzun vadeli entegrasyonun başarısını sağlayacaktır.

ETİK BEYAN

Bu kitap, mevcut literatürün etik ilkelere uygun şekilde derlenmesiyle oluşturulmuştur. Kaynaklara bilimsel kurallar çerçevesinde atıf yapılmış olup, bilimsel araştırma ve yayım etiğine aykırı herhangi bir eylemde bulunulmamıştır.

Yazar, bu kitabın hazırlanmasında akademik dürüstlük ve etik kurallara uyum gösterdiğini beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acnur. (t.y.). Cartilha para refugiados no Brasil. Erişim adresi: https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/portugues/Publicacoes/2014/Cartilha_para_refugiados_no_Brasil.pdf
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
- Aida. (2024a). Access to the labour market Portugal. Erişim adresi (1 şubat 2025): <https://asylumineurope.org/reports/country/portugal/reception-conditions/employment-and-education/access-labour-market/>
- Aida. (2024b). Health care of Republic of Ireland. Erişim adresi: <https://asylumineurope.org/reports/country/republic-ireland/reception-conditions/health-care/> 01.02. 2025 tarihinde erişilmiştir.
- Aida. (2024c). Country Report: Sweden. Erişim adresi (1 şubat 2025): <https://asylumineurope.org/reports/country/sweden/>
- Akgül, A., Kaptı, A., & Demir, O. Ö. (2015). G ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz. *A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- AK Parti. (2024). Cumhurbaşkanımız ve Genel Başkanımız Erdoğan, partimizin Sakarya 8. Olağan İl Kongresi'nde konuştu. Erişim adresi: <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-ve-genel-baskanimiz-erdogan-partimizin-sakarya-8-olagan-%C4%B11-kongresi-nde-konustu-13-12-2024-17-21-36/>

- Alp, Ç., Apiş, İ. Y., Hazneci, H., Küçükçavuş, M. A. ve Ertunç, M. A. (2018). Türkiye'deki Suriyeliler- Özel Rapor. Ankara: C. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık). Erişim Adresi: https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/suriye_rapor/index.html#p=119.
- Alpagut, E. (2024). Yerel Halk ve Suriyeliler: Altındağ Olayları Çerçevesinde Nitel Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Ç)okkültürlülük. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22, Göç Özel Sayısı, 1287–1301.
- Ateş, K. (2020). Göç yönetiminde yerel yönetimlerin rolü. Iğdir University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences, (5), 23-40.
- Aykaç, S. A., & Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından Türkiye'nin seçimi. İçtimaiyat, 6(Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 419-429.
- Berry, J. W. (1997). Lead Article- Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology, 46(1), 5–34
- Brugha, M., Hollow, D., Pacitto, J., Gladwell, C., Dhillon, P., & Ashlee, A. (2021). Turkey: A case history of education provision for refugees from 2011 to 2019. tech. rep., UNHCR & Jigsaw Consult.
- Buz, S. (2008). Türkiye sığınma sisteminin sosyal boyutu. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. 76

- Buz, S., & Korç, S. (2021). Mültecilere yönelik kalıcı çözümlerden biri olarak gönüllü geri dönüş. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(50), 195-230.
- Büyükikiz, K. K., & Çangal, Ö. (2016). Suriyeli misafir öğrencilere Türkçe öğretimi projesi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3).
- Çağlar, M. T., & Aksu, F. (2019). Suriye krizinde aktörler, uyuşmayan talepler ve çatışan çözümler. *International Journal of Social Inquiry*, 12(2), 507-544.
- Çetin, İ. (2016). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların sosyal ve kültürel entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, (34), 197-222.
- Çevik, H. ve Buz, S. (2022). Sosyokültürel entegrasyon ve aidiyet: Ankara’daki Suriyelilerin deneyimleri bağlamında bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509- 536.
- Çoltu, S., & Öztürk, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- ÇSGB. (2023). 2023 Çalışma hayatı istatistikleri. Erişim adresi: <https://www.csgeb.gov.tr/%C4%B1statistikler/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/resmi-%C4%B1statistik-programi/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/>
- Del Carpio, X. V., & Wagner, M. C. (2015). The impact of Syrian refugees on the Turkish labor market. World Bank policy research working paper, (7402). Erişim adresi: <https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents->

reports/documentdetail/505471468194980180/the-impact-of-syrians-refugees-on-the-turkish-labor-market

- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., & Hülür, A. B. (2016). Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı sosyal dışlanma mekanizmaları. *Sosyal bilimler araştırma dergisi*, 14(27), 17-40.
- Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği. *Journal of Ankara Studies/Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2).
- Doytcheva, M. (2009), *Çokkültürlülük*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekici, B., Kocadal, F., Erbaş, U. E., & Gökşin, S. (2021). Suriyelilerin eğitiminde uygulanan politikalar. *Konak Sağlık ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Erişim Adresi: <http://konakdergisi.com/goc-hareketleri-arastirmalari/suriyelilerin-egitiminde-uygulanan-politikalar/>
- Ekici, S. (2024). Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin göç öncesi ve göç sonrası Türkiye algısı. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1), 61-81.
- Erdoğan, M. (2022). Suriyeliler Barometresi SB-2021: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/sites/tr/files/legacy-pdf/SB-2021-TURKCE-01122022.pdf>
- Erşeker, N. B. (2020). The role of education on integration policies: A comparison of Sweden, Germany and Turkey after the

- Syrian refugee crisis (Master's thesis), The Middle East Technical University, Ankara.
- Esser, H. (2004). Welche Alternativen zur Assimilation“gibt es eigentlich?, in: Klaus J. Bade und Michael Bommes (Hg.), Migration – Integration – Bildung. Grundfragen und Problembereiche, IMIS-Beiträge 23, Osnabrück, S. 41–59.
- Ekşi, N. (2015). Suriyelilere toplu olarak Türk vatandaşlığı verilebilir mi?. İstanbul Barosu Dergisi, 89(2), 196-202.
- Euronews. (2024). Bakan Yerlikaya: Son 21 günde 35.000'den fazla Suriyeli ülkesine döndü. Erişim adresi (5 Ocak 2025): <https://tr.euronews.com/2024/12/31/bakan-yerlikaya-son-21-gunde-35000den-fazla-suriyeli-ulkesine-dondu>
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 6883). Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. Journal of International Social Research, 10(54).
- GİB. (2024). İstatistikler. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- Gültaç, A. S. ve Balçık, P. Y. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. Sakarya Tıp Dergisi, 8(2), 193–204.
- Gülüm, Z., & Gölge, Z. B. (2024). Suriyeli göçmenlere yönelik önyargıyı yordayan faktörler. Bull Leg Med, 29(3), 260-268.

- Güney, G. Ö., & Cengiz, S. (2023). Göç, göçmen politikaları ve Türkiye’de işgücü piyasalarında prekaryalaşma. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8(20), 236-249.
- Gürsoy, S. (2019). Göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı: Suriyeli göçmenler örneği (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Human Rights Watch. (2015). “Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum”, Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller – Kayıp nesil olmalarını önlemek, Erişim adresi: https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
- ILO. (2017). ILO, Türkiye’deki Suriyeli işçilerin işgücü piyasası durumu hakkında infografik yayınladı. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_738684/lang--tr/index.htm.
- ILO. (2020). Türk işgücü piyasasında Suriyeli mülteciler. Erişim adresi: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf
- IOM. (2020). World Migration Report 2020. Erişim Adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
- İçişleri Bakanlığı. (2017). Basın açıklaması. Erişim adresi (17 Ocak 2025): <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017>

- İletişim Başkanlığı. (2024). Türkiye’de bulunan yabancıların sayısı ve vatandaşlık durumları ile ilgili iddialara dair açıklama. Erişim adresi:
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyede-bulunan-yabancilarin-sayisi-ve-vatandaslik-durumlari-ile-ilgili-iddialara-dair-aciklama>
- İşcan, İ. H., & Çakır, M. (2019). Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilerin Türk işgücü piyasasına etkisi: Bir saha araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 177-236.
- Karakaya, H. (2020). Türkiye’de göç ve etkileri. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 93-130.
- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kentle uyum sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(3), 997-1016.
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli sığınmacılar: güvenlik kaygıları ve suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 392-431.
- Korkmaz, M. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasalarına etkileri. *Sosyal Güvenceler Dergisi*, 7(13), 57-83.
- Koyuncu, A. (2016). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar. A. Esen ve M. Duman. (Edt.), içinde Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler (ss. 189-215). Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayını.

- Kuhlman, T. (1991). The economic integration of refugees in the developing countries: A research model. *Journal of Refugee Studies*, 4(1):1-20.
- Küçük, A. (2020). Türkiye’de göç ve sağlık politikaları analizi: “Sihhat projesi” örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 473-496.
- Lajunen, T. (2011). Çok kültürlülük. *İktisat ve Toplum Dergisi*. 1(8), (58-65).
- McKay, S., Marc, C. ve Deepta, C. (2006). *Migrant Workers in England and Wales-an Assessment of Migrant Worker Health and Safety Risks*. HSE BOOKS: UK. <http://www.hse.gov.uk/research/rrpdf/rr502.pdf>
- MEB. (2014). *Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html
- MEB. (2019a). Örgün eğitime erişimi sağlanan öğrenci sayısı. Erişim adresi: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/0614565_2_04-Mart2019_internetsunu.pdf
- MEB. (2019b). *Milli Eğitim Bakanlığı 2019–2023 Stratejik Planı*. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/stratejik_plan.
- MEB. (2021). Suriyelilerin mesleki eğitime erişimi için önemli bir adım. Erişim adresi (15 Ocak 2025): <https://mtegm.meb.gov.tr/www/suriyelilerin-mesleki-egitime-erisimi-icin-onemli-bir-adim/icerik/2936>

- MIPEX. (2020). Migrant integration policy index. Erişim adresi: <https://www.mipex.eu/turkey>
- MIPEX. (t.y.). Political participation and political opportunity structures: The case of Finnish immigrants. Erişim adresi (5 Şubat 2025): <https://www.mipex.eu/political-participation-and-political-opportunity-structures-case-finnish-immigrants>
- Morgül, K., Savaşkan, O., & Mutlu, B. (2021). İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas. Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı.
- New Zealand Immigration. (2024). Refugees and asylum seekers. Erişim adresi (1 Şubat 2025): <https://www.immigration.govt.nz/about-us/media-centre/common-topics/refugees-and-asylum-seekers>
- NTV. (2024). Avrupa Suriyelilere kapıyı kapattı: Hangi ülkeler başvuruları dondurdu? Kaç başvuru askıya alındı? Erişim adresi (10 Ocak 2025): <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/avrupa-suriyelilere-kapiyi-kapatti-hangi-ulkeler-basvurulari-dondurdu-kac-basvuru-askiya-alindi,njiVukC5HE6wL0pyQGxsTw/GL0qjSsHqEOe6gKVD3C9Vw>
- OECD Report. (2012). Untapped Skills: Realising the Potential of Immigrant Students. OECD. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/education/school/Untapped%20Skills.pdf>

- Oksijen. (2024). Esad dönemi bitti: Suriye'de 12 günde neler yaşandı?
Erişim adresi (5 Ocak 2025):
<https://gazeteoksijen.com/dunya/esad-donemi-bitti-suriyede-12-gunde-neler-yasandi-229983>
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu, ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi (ANKASAM), 1(3), 114-140.
- Öztürk, A. (2020). Türkiye'de göç yönetiminin kurumsallaşması: Suriyeli göçü üzerinden bir analiz (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Pardo, F. (2018). Urban diversity and the scope of multiculturalism. (Edt. Pardo, F), in Challenging the Paradoxes of Integration Policies: Latin Americans in the European City, 19-23.
- Penninx, R., & Garcés-Mascareñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. Integration processes and policies in Europe: Contexts, levels and actors, 11-29.
- Perruchoud, R. ve Redpath, J. C. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü (IOM). 2. Baskı.
- PIKTES. (2021). Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi. Erişim adresi (10 Ocak 2025): <https://piktes.gov.tr/>

- Sağlık Bakanlığı. (t.y.). SIHHAT-2 projesi kapsamında "psikolog ve sosyal çalışmacı" istihdam edilecektir. Erişim adresi: <https://www.kisa.link/GpvSv>
- Samer, R. (2020). Sunni-shiah conflict post arabic spring: Searching the political motives behind the war on sustainable war in Syria. *International Journal of Science and Society*, 2(2), 64-72.
- Say, Ö. (2017). Çokkültürlülük kavramı ve anlamın çokluğu. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 29-39.
- Schneider, J., & Crul, M. (2010). Comparative integration context theory: Participation and belonging in new diverse European cities. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1249–1268.
- SGK. (2023). Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı (KİGEP). Erişim adresi: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_783707.pdf
- Sihhat Projesi (t.y.). Sihhat projesi 2017-2021. Erişim adresi: <https://www.sihhatproject.org/index.html>.
- Somersan, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Statewatch. (2020). Final contracts arranged for €6 billion EU-Turkey deal. Erişim adresi: <https://www.statewatch.org/news/2020/december/final-contracts-arranged-for-6-billion-eu-turkey-deal/>

- Taştan, Ç., Haklı, S. Z., & Osmanoğlu, E. (2017). Suriyeli sığınmacılara dair tehdit algısı: Önyargılar ve gerçekler. Polis Akademisi Yayınları, 29(9).
- Tayyab, M., Afridi, S. A., & Hamid, M. (2020). Sectarian divide as a cause of protracted conflict: a case of Syria (2011-18). Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ), 4(2), 294-305.
- Telli, A. (2020). Başarısız devlet terminolojisi üzerinden Arap Bahar'ını okumak: Libya, Mısır ve Suriye. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 19(3), 1271-1285.
- TİSK. (2020). Göçmenlerin iş gücü piyasasına uyum raporu: Şubat 2020. Erişim adresi:
<https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasına-uyum-raporu.pdf>
- Türk Vatandaşlığı Kanunu. (2009, 12 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 27256). Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5901.pdf>
- Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2010, 6 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 5627). Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf>
- UNICEF. (2024). Türkiye: UNICEF- Suriyeli Okul Dışı Kalmış Çocuklar ile İlgili Analiz Raporu.
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/110445>
- UNHCR. (t.y.). Refugees and asylum seekers rights. Erişim adresi (5 Şubat 2025): <https://help.unhcr.org/brazil/en/rights-and-duties/refugees-and-asylum-seekers-rights/>

- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 4 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 28615). Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>
- Yerli, G. D. (2023). Sosyal Değişme Bağlamında Suriyeli Göçü Üzerine Nitel Bir Araştırma. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(99), 2227-2250.
- Yüksel, K., & Aydemir, C. (2020). Misafirlikten kalıcılığa: Düzce ilinde bulunan Suriyelilerin sosyal uyumu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 284-299.
- Vaalit. (t.y.). Electoral rights of foreign nationals in county elections of Finland. Erişim adresi (5 Şubat 2025):
<https://vaalit.fi/en/electoral-rights-of-foreign-nationals-in-county-elections-of-finland>
- 6575 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (2016, 15 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 6575). Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf>.
- 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu. (2016, 28 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 6735). Erişim adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160813-1.htm>

SURİYE BARIŞI ÜZERİNDEN TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON POLİTİKALARINI YENİDEN DÜŞÜNMEK